

v kn. *Píseň o rodné zemi*; Jaro Číny (P pro ml, 1954); Ani dálka, ani cizina (RpRp, FF 1959); *Píseň o rodné zemi* (RpRp, FF 1960); *Místopis srdce* (projevy o literatuře, 1973). — *Souborné vydání*: Dílo J. G. (Čs. spisovatel, 1953–60, 7 sv.). ■

LITERATURA: ■ ref. Roky v kruhu: O. Králík: Čtyři nové romány, LUK 1936; B. Polan: Tři romány životní víry, LitN 1936/37, č. 12; K. Sezima: Z nové tvorby románové, Lumír 1936/37; J. Strnadel, U 1937 ■; ■ ref. Vlčí jáma: B. Jedlička, LidN 30. 5. 1938; V. Pekárek, U 1938 → Literatura a skutečnost (1962); A. M. Piša, PL 14. 8. 1938 → Stopami prózy (1964); K. Sezima: Z nové tvorby románové, Lumír 1938/39 ■; B. Jedlička: ref. Advent, LidN 26. 12. 1939 + ref. Chudá přadlena, LidN 3. 3. 1941; K. Sezima: Z nové české prózy (ref. Chudá přadlena), Čteme 1941; J. Hájek: Leningrad J. G., NŽ 1951; F. Buriánek in J. G.: Roky v kruhu (1955); D. Šajtar: Poznámka k dílu J. G., SISb 1955; V. Karfík in J. G.: Advent (1956); M. Petříček: Malé zamyšlení nad významným dílem, NŽ 1956 + Nad poválečnou tvorbou J. G., Plamen 1960; J. Hájek: J. G., Plamen 1961 → Osudy a cíle (1961); L. Štoll: Národní umělkyni J. G. k 7. 9., LitN 1961, č. 35 → Socialismus a osobnosti (1974, s tit. J. G.); V. Karfík: Dílo lásky k životu, Čes. jazyk a literatura 1961/62; M. Novák: Socialistický humanismus J. G., HD 1961; M. Sucho-mel: Obrádkyně radosti žít, Zlatý máj 1961; M. Petříček in J. G.: Advent (1966); J. Hájek in J. G.: Roky v kruhu (1967); J. Šnobl: J. G., Zlatý máj 1968; J. Šimůnek in J. G.: Místopis srdce (1973); S. Mazáčová: ref. Místopis srdce, ČLit 1976; J. Strnadel: Květiny přes plot, Lit. měsíčník 1976 → Rodná řeč poezie (1978); F. Buriánek: Uzavřený kruh života, Lit. měsíčník 1977; M. Novák: Za paní J. G., Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1977 (březen—duben); J. Šmilauer: Jazykové umění J. G., Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1977 (březen—duben); Š. Vlašín: Krajiny J. G., Tvorba 1977, č. 11; H. Pelešková: J. G. a K. Nový, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1978 (srpen—říjen); K. B.: Ještě o J. G. a K. Novém, tamtéž 1978 (listopad—prosinec).

jo

Emilián Glocar

* 11. 7. 1906 Lukavice u Zábřehu

Autor kronikářsky pojatých próz ze Srbska a z českých dějin, básník, malíř, autor náboženské literatury.

Podepisoval se též Emil Bl. Glocar. Jeho otec, mlynářský pomocník, padl za první světové války. Když 1917 zemřela i jeho matka, žil G. u příbuzných ve Zvoli u Zábřehu. Při oslavách 28. října 1918 byl vážně zraněn. Po maturitě na gymnáziu v Zábřehu ho 1923 poslala československá církev na studia pravoslavného bohosloví do Sarajeva v Jugoslávii. Po pětiletém studiu se G. vrátil do Československa, aby zde učil pravoslavnému náboženství na obecných školách, ale 1929 se z existenčních důvodů vrátil a stal se popem v severní Jugoslávii. Účastnil se náboženského života i literárně, též jako redaktor časopisu srbské pravoslavné církve. 1939 byl vyslán pravoslavnou církví do USA. Usadil se s rodinou v Akronu (stát Ohio), kde více než 20 let působil jako kněz srbských přistěhovalců. Pro neshody se srbskými monarchisty odešel do Lublinu u kanadských hranic na faru tamější ruské pravoslavné církve. Zde se mohl intenzivněji věnovat své malířské zálibě, a to především ikonografii. Po úspěchu svých prací byl vyzván, aby vyučoval malířství na pobočce marshfieldské univerzity v Eau Claire (stát Wisconsin), kam se také přestěhoval. Své expresivní obrazy vystavoval v řadě měst USA a 1966 též v Šumperku.

První dvě G. prózy, vydané po sbírkách březnovské poezie, zpracovávají autorovy srbské zkušenosti. Mozaikovitě řazené příběhy ze života zapadlé dědiny (*Od jara do jara*) či mnichů pravoslavného kláštera (*Fruška Gora*) odhalují v barvitě zachycených zvlátnostech daného prostředí věčnou souhru lidského utrpení a radosti. Výsledný harmonizující a oslavný tón proniká zvláště v sevřenější už komponovaném obrazu sedláckých mnichů, jejichž nedogmatická zbožnost je otevřena pokušením života. Třetí kniha ze srbského prostředí prozradila G. zájem o historii, který později utvrdila jeho olomoucká trilogie. Kronika tří generací rodu Glocarů sleduje rostoucí bohatství a moc měšťanstva v 16. století a jejich zápas s biskupstvím. Autorův přitakávající postoj k životu je zde provázen vědomím pomíjivosti šťastných chvil, úspěchů a moci. Svou neasketickou životní vyrovnaností, tím, jak historickou a sociální problematiku důsledně přetváří do individuálních charakterů a ostře viděných konkrétních situací, a konečně péčí o jazykovou ryzost navazuje G. ve své trilogii na Vančurovy Obrazy z dějin.

PŘÍSPĚVKY in: Chicagské listy (USA). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Písně sirotek (BB 1932, podp. Emil Bl. Glocar); *Vigilie* (BB 1932, podp. Emil Bl. Glocar); *Od jara do jara* (P 1937); *A Man from the Balcans* (P, USA, b. d.); *Children in the Storm* (P, USA, b. d.); *Fruška Gora* (P 1946); *Rebelie* (P 1949); *Deník pana Georgia Maksimoviče* (P, Jugoslávie, 1953); *Lutanja* (P, USA, 1959); *Olomoucká romance* (P 1960, 1. část trilogie); *Magistr Gabriel*, písař olomoucký (P 1962, 2. část); *Olomoucká elegie* (P 1970, 3. část). — *Ostatní práce*: *Tvoj glas* (Jugoslávie, 1936); mimoto další náboženské spisy. ■

LITERATURA: jšr.: ref. *Od jara do jara*, LitN 24. 7. 1937; ■ ref. *Fruška Gora*: jšk (J. Š. Kvapil), *Naše doba* 1946/47; K. Růžička, *KM* 1947; K. P. (Polák), *PL* 25. 1. 1947; F. H. (Hámp), *Práce* 12. 12. 1946 ■; E. Lukeš in E. G.: *Rebelie* (1949); H. Procházková: *Rebelie* E. G. a jihoslovanská literatura, *Růst* 1949; F. Spurný in E. G.: *Olomoucká romance* (1960) + *Magistr Gabriel*, písař olomoucký (1962) + *Olomoucká elegie* (1970, s F. Valouchem); ■ ref. *Olomoucká romance*: O. Rafaj, *Nová Svoboda* 4. 9. 1960; R. Krbílek, *Červený květ* 1960 ■; ■ ref. *Magistr Gabriel*, písař olomoucký: A. Sivek, *Červený květ* 1962; M. Blahynka, *LitN* 1963, č. 15; D. Jeřábek, *RP* 11. 6. 1963 ■; E. J. Havlíček: ref. *Olomoucká elegie*, *Lid. demokracie* 2. 12. 1970 + *Básník daleký i blízký*, *Blahoslav* 1971.

pb

František Göbl Kopidlanský

* 29. 11. 1829 *Kopidlno*

† 21. 2. 1899 *Žižkov* (Praha—Ž.)

Prozaik, autor romantických povídek a tzv. společenských románů s tajemstvím.

VI. jm. F. Jan G. Po základní škole studoval na gymnáziu v Mladé Boleslavi (1844—49) a v Praze. Působil pak jako vychovatel na českém venkově a 1853 přijal místo hospodářského úředníka na moravských statcích hraběte Des Fourse. 1860 se vrátil do Prahy; byl zaměstnán jako korektor Národních listů. V době jejich perzekuce 1867 se nabídl, že převezme místo odpovědného redaktora, a byl také 14. 7. 1868 zatčen a spolu s řadou dalších novinářů uvězněn v novoměstské trestnici a nako-

nec odsouzen k 8 měsícům žaláře. Po propuštění pracoval opět jako korektor Nár. listů a teprve oční neduh ho přinutil vzdát se tohoto místa. 1871 byl zvolen tajemníkem Matice rolnické a stal se redaktorem jejího časopisu; vedle toho redigoval od 70. let další časopisy a kalendáře. Byl pohřben v Praze na Olšanech.

G. raná *Sbírka povídek a arabesek* obsahuje dvě arabesky z městského prostředí a několik povídek z vesnického života. Arabesky se svou omezenou dějovostí vyznačují poměrně reálným líčením tragických obětí sociálních vztahů a lidských konfliktů, kdežto ve většině rozsáhlejších povídek z různých míst moravského venkova převládá romantická osnova milostných vztahů, jimž se kladou do cesty překážky minulosti, které se teprve postupně vyjasňují a vedou buď ke šťastnému konci, nebo ke ztroskotání lásky. Opakem jsou některé povídky z časopisů, kde zprvu tajemný příběh najde reálné, takřka protirromantické vysvětlení (*O silvestru*, *Květy* 1868; *Osudná horlivost úřední*, *Česká včela* 1879). Tyto prózy tvoří předstupeň ke G. společenským románům a novelám podle vzoru francouzského spisovatele E. Suea; vycházely na pokračování v časopisech a největší z nich (*Hraběcí rodina*) v sešitovém vydání, v němž zůstal pravděpodobně nedokončen. Východiskem všech těchto příběhů je zločin nebo vážnější poklesek, který — ač je čtenáři jen naznačen nebo úplně zatajen — určuje jednání jednotlivých postav. Postupné odhalování tajemství zároveň odkrývá záhady kolem nich, prozrazuje jejich pravý původ, charakter i minulé životní osudy, uvádí je ve vzájemnou souvislost a provádí jakousi černobílou klasifikaci charakterů. Čím je tato vzájemná propletenost větší a čím širší spektrum společenských vrstev se na ní podílí, tím dramatictější a dějově bohatší je proces celkového rozuzlení. Průvodním jevem těchto děl je vyprávěčská rozvleklost, nenáročná psychologie, násilná zápletky a strojený dialog; to vše vyvažuje přebujelá dějovost, jež má udržet čtenáře ve stálém napětí. G. romány a novely představují pokleslou podobu počátků tzv. sociálního románu (popřípadě historického románu se sociální tematikou), jak ho známe z díla G. Pflagra Moravského, J. Arbesa, V. Beneše Třebízského (*Bludné duše*) i A. Staška (*V temných vírech*).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: F. G. Kopidlanský, Fran-

tišek Kopidlanský, Kopidlanský; F. G. K. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. včela (1879); Čes. granáty (1897); Domácí přítel (od 1881); Květy (od 1866); Lit. listy (příloha Nár. listů, 1865); Nár. listy (od 1865); Vesna (1889). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Sbíрка povídek a arabesek (1864); Hraběcí rodina aneb Děti povržené ženy (R b. d., 1880). ■ REDIGOVAL *periodika*: Nár. listy (1867), Nár. hospodář (přil. čas. Posel z Prahy, 1870), Maticе rolnická (1871–72), Domácí přítel (1881–84), Čes. granáty (1897); *kalendáře*: Vlastenecký kalendář na rok 1865, Nový pražský kalendář (1886–89). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Ze žalářů. Sbíрка památných a zajímavých zločinů a soudních procesů (2 sv., 1867–68). ■

LITERATURA: ■ nekrology: J. L. Turnovský, Osvěta 1899; an., Světozor 1899; an., Květy 1899. ■

zp

Jaroslav Goll

* 11. 7. 1846 *Chlumec nad Cidlinou*

† 8. 7. 1929 *Praha*

Vůdčí historik období pozitivismu, zakladatel tzv. Gollovy historické školy. Básník a překladatel.

Byl synem vzdělaného lékaře Adolfa G., rodina měla bohaté kulturní styky (J. G. jako hoch poznal B. Němcovou, B. Smetanu aj.); matka žila od G. druhého roku trvale v léčebném ústavu. Studoval gymnázium v Hradci Král., Mladé Boleslavi a od 1862 Akad. gymnázium v Praze (mat. 1864), zajímal se o literaturu a historii a osvojil si znalost hlavních světových jazyků. 1870 ukončil studium filoz. fakulty na pražské univerzitě doktorátem a složil státní zkoušky pro učitelství na středních školách. 1870–71 vyučoval na gymnáziu v Mladé Boleslavi, 1871–72 byl na studijním pobytu na univerzitě v Göttingen, kde si osvojil zejména vyspělou vědeckou metodu tamního historického semináře. 1872 se stal tajemníkem vyslance USA v Berlíně, historika G. Bancrofta; pobytu v Německu využil k návštěvách dalších kulturních center (Lipsko, Výmar, Drážďany), kde sbíral historický materiál; z té-

hož důvodu navštívil i Holandsko a Anglii. Od 1873 žil trvale v Čechách, 1874–80 vyučoval na obchodní akademii v Praze, 1874 byl též redaktorem časopisu Lumír. 1875 se habilitoval pro všeobecné dějiny na pražské univerzitě prací *Die französische Heirat. Frankreich und England 1624 und 1625*. 1880 byl jmenován mimořádným, 1885 řádným profesorem obecných dějin na pražské univerzitě. G. vybudoval na české univerzitě historický seminář a stal se zakladatelem školy, která si kladla vyšší a modernější metodické cíle. Zdůrazňoval vzájemnou souvislost českých a obecných dějin. Zasáhl též významně do rukopisných bojů a přesvědčivě dokázal, že básnická díla, na nichž starší historická věda budovala svůj obraz nejstarších národních dějin, jsou moderní falza. Neztratil však smysl pro národní a výchovné úkoly dějepisu a snažil se tvořivě navazovat na dílo F. Palackého. Klasický byl jeho smysl pro kritiku pramenů a historickou analýzu; právě na tyto stránky vědecké práce kladl důraz při výchově mladých historiků. 1895 založil s A. Rezkem Český časopis historický, který se stal naší hlavní vědeckou historickou revuí. Dosáhl významných poct, byl rektorem pražské univerzity (od 1907), členem panské sněmovny (od 1909) aj. 1910 odešel předčasně na odpočinek, aby umožnil dosažení profesury svému žákovi J. Šustovi; v posledních letech života žil v ústraní a v poměrném osamocení. Pohřben byl na Olšanských hřbitvech.

Do krásné literatury byl G. uveden V. Hálem a J. Nerudou; uveřejňoval nejprve v Květech a Lumíru překlady básní z francouzštiny, polštiny a italštiny (P. J. Béranger, A. Mickiewicz aj.) a ještě za studií i vlastní meditativní básně a eseje. Vydal kriticky i esteticky citlivě uspořádanou Antologii české lyriky (1872). 1874 přivedli S. Čech a S. Heller G. do redakce Lumíru, kde uveřejňoval básně spojující v sobě Hálkovu zpěvnost s Čechovým vlasteneckým patosem (občas pod značkou M-us V-ens = Mortuus Vivens); tyto verše vydal ve sbírce *Básně* (1874). V 90. letech publikoval v Lumíru epické a reflexivně lyrické verše přimykající se svým historizujícím tónem k Vrchlickému. V G. básních z počátku našeho století převládá motiv smutku a smrti, zesílený zvláště po úmrtí syna. Verše z tohoto období svou náplní a formou silně připomínají dekadentní lyriku, zejména sbírka *Vom Tode und vom Sterben*

(napsaná 1913, vydaná až 1930 ve Fischerově edici Básně). G. osvědčil své schopnosti též jako překladatel; spolu s Vrchlickým vydal Výbor z Květů zla Ch. Baudelaira (1895). Překládal také do němčiny Bezručovy verše. V rukopisné pozůstalosti se dochovaly zvláště básně a náčrtý intimně lyrické povahy a rukopis jedné historické hry (o korintském tyranu Pariandrovi a jeho synu Lykofronovi).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jaroslav Chlumecký; J. J. G. (ČČM), M-us V-ens, -o-. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Almanach čes. studentstva (1869); Athenaeum (1883–93); Čes. časopis historický (1894–1930); ČČM (1874–91); Květy; Lumír (1866–74); Mitteilungen des Instituts für die Geschichte Österreichs (1881–1902); Osvěta; Památník na oslavu F. Palackého (1898); Pojednání KČSN; Politik; Revue historique (1878–1908); alm. Ruch (1868, 1870); Venkov; Věstník KČSN. ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie*: Básně (1874, 2. dopl. vyd. 1930, ed. O. Fischer). — *Překlady*: Ch. Baudelaire: Výbor z Květů zla (1895, s J. Vrchlickým). — *Historická díla*: Die französische Heirat Frankreich und England 1624 und 1625 (1876); Quellen und Untersuchungen zur Geschichte der böhm. Brüder (2 sv., 1879, 1882); Vznik anglického parlamentu (1879); Jednota bratrská v 15. století (1883–86); Historický rozbor básní RK: Oldřicha, Beneše Heřmanova a Jaroslava (1886); Čechy a Prusy ve středověku (1897); Rozdělení pražské univerzity Karlo-Ferdinandovy r. 1882 a počátek samostatné univerzity české (1908); Válka o země koruny české 1740–1742 (1915); Chelčický a Jednota v 15. století (1916); Vybrané spisy drobné 1, 2 (1928–29). ■ **KORRESPONDENCE**: Listy účty a přátelství (J. Pekařovi z 1894–1929, ed. J. Klik, 1941); Vrchlický v dopisech (J. Vrchlickému z 1894–95, ed. A. Pražák, 1955); K. Svoboda: Z dopisů J. G. (K. Svobodovi z 1898–99), LF 1958; Korespondence Z. Nejedlého s českými historiky (z 1902–26, ed. J. Hanzal a B. Svadbová, 1978). ■ **REDIGOVAL** časopisy: Lumír (1874, se S. Hellerem a J. V. Sládkem), Čes. časopis historický (1895–1918, do 1897 s A. Rezkem, od 1898 s J. Pekařem); *almanach*: Ruch (1868, s jinými); *ediční řadu*: Sběrka přednášek a rozprav (od 1878, s O. Hostinským). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Antologie z české lyriky (1872); Vypsání o M. Jeronýmovi z Prahy. Dvě kroniky o Janu Žižkovi (1878); Kronika Vavřince z Březové (1894); Kronika Bartoška z Drahynic. Kronika univerzity pražské (1898).

■ **LITERATURA**: J. Herben: Masarykova sekta a G. škola (1912); F. M. Bartoš: J. G. (1947). ■ J. Neruda: G. a Dörfel, NL 8. 10. 1874 → Literatura 2 (1961) + J. G., Humorist. listy 31. 7. 1891 → Podobizny 4 (1957); E. K. (Krásnohorská): ref. Básně J. G., Ženské listy 1875; J. Pekař in sb. Památník na osla-

vu ... (ČAVU, 1898); J. Šusta: J. G., Čechische Revue 1906; Z. Nejedlý: J. G., Pražská lid. revue 1906; S. Heller: Z literárních vzpomínek, Lumír 1906; K. Krofta: J. G., Výroční zpráva Historického klubu za r. 1905/06, 1906 + Masaryk, G. a české dějepisectví, Přehled 1912 + in J. G.: Chelčický a Jednota v 15. století (1916) + J. G., Almanach ČAVU na r. 1930, 1930; O. Fischer: Mortuus vivens, Rozpravy Aventina 1930; K. Stloukal: J. G., ČsČH 1946; J. Špét: Účast J. G. a A. Rezka v bojích o Rukopisy, ČSPS 1958 + Antické drama J. G., LF 1961; J. Hanzal: Vědecká metoda a umělecké tvůrčí postupy v moderním českém dějepisectví, sb. Z. Nejedlý. Doba, život, dílo (1975).

jh

Bedřich Golombek

* 5. 2. 1901 *Hrušov* (Ostrava-H.)

† 31. 3. 1961 *Brno*

Prozaik námětově těžící hlavně ze života Ostravska a Brněnska, spoluautor literárního zpracování vzpomínek polárníka Jana Welzla; novinář, reportér, fejetonista, soudnickář.

Syn vážného na dole, maturoval v Ostravě na klasickém gymnáziu (1919) a při zaměstnání vystudoval 4 semestry právnické fakulty v Brně. 1919 nastoupil do redakce Lidových novin v Brně, zprvu jako reportér, pak jako referent ze soudní síně, redaktor a konečně šéfredaktor odpoledního vydání a šéf pražské redakce listu (1945–48). 1948–56 byl úředníkem v továrně na rentgenové přístroje v Brně. Jako novinář napsal G., vesměs pro Lidové noviny, stovky reportáží, soudniček, kurzív aj.

V široce založených románech z rodného Ostravska (*Lidé na povrchu*, *Dům o dvou poschodích*), podávajících pestrý kaleidoskop volně řazených lidských osudů, zobrazil G. postupnou proměnu vesnice na okraji průmyslové pánve od počátku 20. stol. Dějově sevřenější je román z osvobozovacích bojů v Brně na jaře 1945 (*Vysazená okna*), postavený na výjimečném a pesimisticky řešeném konfliktu. O záběr do současnosti se G. po letech odmlčení pokusil v knize drobných próz *Perletová květina*; zdařile zachytil vnitřní konflikty člo-

věka zbavujícího se zátěže minulosti. Spolu s E. Valentou čtivě zpracoval zážitky českého polárníka J. Welzla.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Karel Hrozek, Vladimír Choleva; bg, B. G., gb., -olo-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1928); Host do domu (od 1955); Lid. noviny (od 1919); Niva (od 1921). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Dobrodružství tří Billů (P pro ml., 1926); Černí andělé (PP 1929); Lidé na povrchu (R 1941); Dům o dvou poschodích (R 1942); Dnes a zítra. K padesátce Lidových novin (FF 1944); Co nebude v dějepise (RpRp 1945); Rudolf Těsnohlídek (životopis, 1946); Vysazená okna (R 1947); Perleťová květina (PP 1959); — posmrtně: Čtení o veletrhu (RpRp 1961). — *Adaptace* (s E. Valentou): J. Welzl: Třicet let na zlatém severu (1930) + Po stopách polárních pokladů (1930) + Trampoty eskymáckého náčelníka v Evropě (1932) + Ledové povídky (1934). — *Ostatní práce*: Válka v datech (1945). ■

LITERATURA: V. N. (Novák): ref. Dobrodružství tří Billů, Nové Čechy 1927, s. 366; ■ ref. J. Welzl: Třicet let na zlatém severu: Ch. (J. Chalupecký), Samostatnost 26. 9. 1930; K. Č. (Čapek), LidN 22. 3. 1931; J. Staněk, Česká osvěta 1931 ■; ■ ref. Lidé na povrchu: B. Polan, LidN 29. 6. 1941; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 27. 7. 1941 ■; ■ ref. Co nebude v dějepise: E. Valenta, Svob. noviny 26. 2. 1946; JMG (J. Grossman), My 46, č. 32 ■; ■ ref. Vysazená okna: G. (F. Götz), NO 8. 1. 1948; jva, Svob. noviny 31. 1. 1948; Hý (L. Holý), Svob. slovo 27. 1. 1948 ■; ■ ref. Perleťová květina: M. Jungmann, LitN 1959, č. 49; M. Blahynka, Kultura 1960, č. 1; k: Nepochopené prózy, HD 1960; M. Suchomel, Rovnost 26. 3. 1960 ■; rmp.: Kyticka k šedesátce, Lid. demokracie 5. 2. 1961; -gs- (O. Sus): ref. Čtení o veletrhu, HD 1961; ■ k 75. výr. nar.: (pet), Brněnský večerník 16. 2. 1976; -mr-, Ostravský kult. měsíčník 1976, č. 2 ■.

šv

Tereza Gošićová viz Tereza Polabská

František Gottlieb

* 4. 8. 1903 Klatovy

† 14. 5. 1974 Praha

Básník a prozaik, motivicky často těžící ze zkušeností nabytých v cizině a usilující o duchovní harmonizaci vnitřního neklidu své rasy, k níž se s důrazem hlásil.

Pocházel z židovské rodiny. 1914–22 studoval na reál. gymnáziu v Klatovech, po maturitě práva v Praze (doktorát 1927), ale navštěvoval zároveň i přednášky na filoz. fakultě; 1925 byl studijně několik měsíců v Paříži. V Praze byl od 1927 advokátním koncipientem, 1932–39 advokátem. V prosinci 1939 odešel do Palestiny, kde vstoupil do čs. armády (účastnil se mj. druhého tažení u Tobruku 1943). Pak odejel do Velké Británie, kde se po superarbitraci (1944) stal úředníkem čs. ministerstva zahraničí v Londýně. Na tomto ministerstvu působil i v Praze od konce války až do 1958, kdy se stal spisovatelem z povolání. Účastnil se jako expert i delegát valných shromáždění OSN v Paříži (1948) a New Yorku (1949 a 1950) a jako poradce vystupoval 1948 před mezinárodním soudem v Haagu. Pohřben byl na Židovských hřbitovech v Praze.

Svémi básnickými začátky, v nichž navázal na poezii O. Fischera (svůj příspěvek ve sborníku o O. Fischerovi založil na jubilem židovství), se G. hlásil k tradici židovských proroků a obracel se s nadějami do „krajiny ducha“. Po válce se jeho abstraktní, ale hutná poezie ještě více harmonizovala v radostném odevzdání životu. Reflexivní prvek se silně uplatňoval nejen v G. poezii, nýbrž i v jeho próze. Lyrické postřehy přecházely do úvah v prózách vytěžených z pobytu v cizině. Rozhled vzdělaného pozorovatele však G. prokázal i na domácích látkách, a to uměním názírat osobní osudy hrdinů (většinou z intelektuálního prostředí) v jejich podmíněnosti širším evropským děním (nejorganičtěji v románu z období kolem první světové války *Volání na časy*).

PSEUDONYM, ŠIFRA: Josef Goral; VrR. ■ PŘÍSPĚVKY in: Host; Kytice; Lid. noviny; Lit. a umělecká tribuna (příloha deníku Tribuna); Lit. noviny; Nár. osvobození; Nový život; sb. Otokar Fischer (1933); Plamen; Pramen; Tvorba; Země (od 1922);

židovské časopisy a kalendáře (Českožidovský kalendář, Rozvoj, Židovské zprávy, Židovský kalendář, po válce zvl. Židovská ročenka, 1954–77). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Cesta do Kanaán (BB 1924); Proměny (BB 1928); Životy Jiřího Kahna (R 1930, upr. vyd. 1947); Jan Maria Zeyer (E 1932); Bílý plamen (BB 1935); Vzkaz (BB 1938); Dvojí nástup (BB, Londýn 1942, pseud. Josef Goral; rozšíř. vyd. 1946); Brýle a bodák (P, Londýn 1942, šifra VrR); Čelem proti čelu (PP 1947); Procitnutí (BB 1954); Jaro a poušť (PP 1956, 1962 rozšíř. o výbor tematicky příbuzných veršů); Nápěvy a nárazy (BB 1957); Novely z rozchodu (1958); Cesta k mistrům (PP 1958); Hrací mlýn (BB 1959); Člověk není stěhovavý (P 1959); Volání na časy (R 1962); Golem (D pro ml., 1965); Rozpjatý den (BB 1966); Z okna do okna (PP 1973). — *Ostatní práce*: U děla na Středním východě. Kronika československého 200. lehkého protiletadlového pluku — Východního (Londýn 1944, pseud. Josef Goral, 1966 s tit. Podruhé Tobruk). — *Výbor*: Oblouky a prameny (1963). ■ REDIGOVAL: Židovský kalendář 1928/29 (1929). ■ USPOŘÁDAL: Richard Feder. Život a odkaz (1973, s R. Iltisem a J. Borem). ■

LITERATURA: ■ ref. Cesta do Kanaán: P. F. (Fraenkl), Host 1924/25; A. N. (Novák), Lumír 1924/25 ■; P. Eisner: Lyrika židovství (ref. Proměny), Rozpravy Aventina 1928/29; K. Sezima: Z nové tvorby románové (ref. Životy Jiřího Kahna), Lumír 1930/31; J. Šnobl: Básník F. G. (ref. Bílý plamen), Panoráma 1935; H. B.: Verše O. Fischera a F. G. (ref. Vzkaz), Čteme 1938/39; ■ ref. Dvojí nástup: A. M. P. (Píša), Práce 9. 8. 1946; G. (F. Götz), NO 20. 8. 1946 ■; V. Stuchl: ref. Čelem proti čelu, Lid. kultura 1947, č. 32; J. Trefulka: ref. Procitnutí, HD 1954; J. Opelík: Nástup (ref. Nápěvy a nárazy), HD 1958; J. Mourková: Povídka, která slibovala... (ref. Novely z rozchodu), Květen 1958; J. Hájek: Od abstrakce k realitě (ref. Cesta k mistrům), LitN 1959, č. 36; M. Postler: Osud člověka tentokrát nepřesvědčivě (ref. Člověk není stěhovavý), Kultura 1960, č. 4; M. Petříček: Malý komorní román (ref. Volání na časy), LitN 1963, č. 15 + 60 let F. G., Plamen 1963; J. G. (Galík): Gottliebovy verše (ref. Rozpjatý den), Kult. tvorba 1966, č. 48; ■ ref. Z okna do okna: iz. (I. Zítková), Mladá fronta 10. 8. 1973; -ra- (V. Macura), Zeměd. noviny 15. 10. 1973 ■; J. Hájek: F. G. k sedmdesátinám, Tvorba 1973, č. 33; F. Kafka: Za dr. F. G., Věstník židovských náboženských obcí v Československu 1974, č. 6; J. Hájek: Zemřel F. G., Tvorba 1974, č. 21.

pb

Adolf Gottwald

* 1870 *Horka* (H. nad Moravou) u Olomouce
† 3. 4. 1920 *Olomouc*

Překladatel z francouzštiny, němčiny a ruštiny.

O rodině, životních osudech a působení G. nemáme žádné bližší informace. Nejisté je i datum narození, podle jediného nekrologu by jím mohl být také rok 1878. Ze stejného pramene pochází údaj o G. jako o samotáři a svěrázném filozofu.

Jména autorů, které G. překládal, svědčí o tom, že si pro svou překladatelskou práci volil vedle beletristických děl, někdy i exkluzivních, práce historické, uměnovědné, kulturněhistorické a biografické.

PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (od 1806); Čas (od 1905); Lid. noviny (od 1907); Lumír (od 1907); Pokroková revue (od 1911); Právo lidu (od 1914); Rozhledy (od 1900); Rudé květy (od 1907); Samostatnost (od 1906). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: J. H. Rosny: Vamireh (1903) + Ztracené duše (1906) + Čarodějnice. Hlubiny Kyamské (b. d., 1910); J. A. de Gobineau: Renesance. Scény historické (1904) + Asijské novely 1–3 (1905); H. Taine: Francie před revolucí 1 (1906) + Konec revoluce 1 (1910); F. Rákoczi: Zpověď (1908); B. Cellini: Vlastní životopis (1909); De La Porte: Paměti pana de La Porte, prvního komořího Ludvíka XIV. (1909); J. P. Borel: Dina, krásná židovka (b. d., 1910); Guy de Maupassant: Důvěrná chvíle (1910); J. R. Daškova: Zápisky (1911); D. Diderot: Malé romány a povídky (1911); L. Gumpowicz: Dějiny nejnovějších teorií o státu (1912); H. G. Rebelle: Jak se dělají svatí (1911); M. Wortley-Montagu: Dojmy evropské a turecké (b. d., 1911); J. Burckhardt: Kultura renesanční doby v Itálii 1–2 (1912); H. Racowitza: Láska a smrt Ferdinanda Lasala (1912); F. Sarcey: Paříž za pruského obležení (1912); F. M. Voltaire: Rozprava o snášenlivosti (1912); J. B. Louvet: Konec Žirondinů (1913); H. G. de Mirabeau: Listy ze žaláře (1913); E. Renan: Vzpomínky z mládí (1913) + Svatý Pavel (1914) + Apoštolové (1914) + Život Ježíšův (b. d., 1918); T. G. Smollett: Lady Vane. Vzpomínky urozené paní (1913, úryvek z kn. Příhody Peregrina Picklea); A. Condorcet: Život Voltaira (1914); V. Hugo: Historie zločinu (1914); P. Real: Tajnosti policejního prefekta (1914); E. A. Poe: Maska červené smrti a jiné novely (1918); Stendhal: Život Napoleonův (1918); A. Franc: Epikurova zahrada (1918). ■

LITERATURA: an.: nekrolog, Naše kniha 1920, č. 6.

vf

František Götz

* 1. 1. 1894 *Kojátky* u Vyškova* 7. 7. 1974 *Praha*

Literární a divadelní kritik, historik a teoretik, romanopisec a dramatik, filmový scenárista, dramaturg. Programový mluvčí brněnské Literární skupiny, kritik rozsáhlé informovanosti, osobitý hodnocením domácí literatury a divadla v širokých souvislostech světového umění; objevný dramaturg zaměřený zvláště na repertoár současné tvorby.

G. otec, zaměstnán jako hospodářský správce, záhy zemřel (když bylo G. 10 let) a početná rodina žila ve svízelných hmotných poměrech. G. vystudoval reálku v Bučovicích (mat. 1912) a po absolvování učitelského kursu v Brně působil od 1913 jako učitel (Habrovany, Rousínov, Brno), později jako úředník zemské školní rady v Brně. Již v této době se živě zajímal o literární a divadelní dění a začal publikovat divadelní referáty (v Socialistické budoucnosti). Jeho literární aktivita značně zesílila po válce. Stal se zakládajícím členem brněnské Literární skupiny (1921), jejím teoretickým mluvčím a jedním z iniciátorů manifestu Naše naděje, víra a práce (1922), spoluredigoval Sborník Literární skupiny i časopis Host. 1923 se přestěhoval do Prahy, kde pracoval nejdříve jako lektor, od 1927 jako dramaturg Národního divadla. 1944 z Národního divadla odešel (stal se uměleckým ředitelem Městských divadel pražských), ale vrátil se sem do funkce šéfa činohry (1947–48), náměstka uměleckého ředitele (1948–50) a šéfdramaturga (1965–69). Ve své dramaturgické práci pečoval o původní domácí repertoár (uváděl např. bratry Čapky, Langra, Loma, Mahena, Nezvala, Šrámka, Vančuru), zasloužil se o uvádění soudobé dramatické tvorby světové (např. poprvé uvedl některé sovětské hry), podporoval rozvoj poválečné socialistické tvorby. Rozvíjel bohatou literárněkritickou a divadelněkritickou činnost (referentem Národního osvobození 1924–39 a 1945–48, příspěvky v dalších časopisech), redigoval řadu časopisů a divadelních sborníků. Od 1949 působil na DAMU (profesor divadelní vědy a dramaturgie, 1949/50 a 1952/53 děkan), kterou pomáhal budovat; od 1960 byl profesorem filoz. fakulty UK, kde již 1948–50 přednášel externě; 1969 odešel do důchodu, do 1971 ještě působil jako profesor konzultant. Po vážném zranění (1967) se zhoršoval jeho

zdravotní stav, přesto byl G. i nadále činný — mj. připravoval teoretickou práci o dramaturgii a knihu vzpomínek. Pohřben byl na vyšehradském hřbitově v Praze. — G. byl manželem spisovatelky Joži G. a otcem herečky ND a spisovatelky Evy Klenové (* 1924).

G. osobnost vyznačovala velká šíře uměleckých zájmů a neúnavná kritická aktivita: přehledu o aktuálním dění zejm. v západoevropské literatuře a divadle využíval k široce založené informaci a ke kritické konfrontaci domácí a cizí tvorby; eklektické přejímání různých filozoficko-estetických koncepcí však oslabovalo platnost jeho syntéz a zobecňujících závěrů. Metodologicky vycházel z postupů kritiky psychologické, sociologické a ideografické, zároveň však inklinoval k dojmovému zachycení specifiky díla a k jeho volnému esejistickému podání. V počátcích své činnosti byl ovlivněn idejemi německého expresionismu, přiklíněl se k evolučnímu a duchovnímu pojetí socialismu a v tomto smyslu interpretoval soudobé snahy o socializaci a proletarizaci umění (*Anarchie v nejmladší české poezii*); v knize básnických portrétů (*Jasníci se horizont*) se již odkláněl od perspektiv proletářské tvorby a zdroje nové tvůrčí energie nacházel v civilním aktivismu a v obecných idejích humanity. Proměna perspektiv se zračí i v *Tváři stoleťá*: zde G. analyzoval proces odosobnění a relativizace ideových a mravních hodnot v soudobé, zvl. západoevropské literatuře a hledal cestu ke konstruktivní tvorbě v návratu k celistvé osobnosti a v nové věčnosti. Z obdobných hledisek ideových a psychologických sledoval současnou českou literaturu (*Básnický dnešek*), vývoj poválečného románu (*Český román po válce*), zabýval se krizí a výhledy dramatu (*Zrada dramatiků*) a později resumoval meziválečný literární vývoj a situaci po druhé světové válce (*Na předělu*); G. šaldovská monografie (*F. X. Šalda*) přinesla cenný materiál a vývojově učený výklad. S jeho divadelněkritickou a organizátorskou činností souvisel příležitostný spis k 50. výročí Národního divadla (*Boj o český divadelní sloh*); v této době se G. aktivizoval v protifašistickém boji a své stanoviska vyjádřil v alarmující, leč idealisticky pojaté úvaze (*Osudná česká otázka*). V jeho poválečné kritické a teoretické práci sílila snaha o důslednější uplatnění společenskohistorických hledisek (např. monografie *Václav Řezáč*) a postupně převážil zájem o problema-

tiku divadla a dramatu, zvl. o hereckou osobnost (monografie o Z. Štěpánkovi, V. Fabiánové). — Zkušeností z divadelního a literárního světa využil G. námětově ve vlastních hrách (*Soupeři*) a v románech (*Padající hvězdy* aj.), jež mají namnoze ráz dokumentární a esejistický. Pro divadlo adaptoval několik slavných próz, několik her přeložil, popř. upravil; psal i filmové scénáře (*Okouzlená, V horách duní*). Významná byla jeho činnost popularizační (doslovy k překladům) a vědeckopedagogická (vysokoškolská skripta z dějin divadla).

ŠIFRY: F. G., Fr. G., G. ■ PŘÍSPĚVKY in: Apollón (1923–24); Cesta (1921–22); Čin (1932–34); Čteme (1939–43); Div. noviny (1957–64); Divadlo (1952–62, 1967); Host (1921–28); ELK (1937–38); Kmen (1926–27); Komenský; Kritika (1924); Kult. zpravodaj (1924); Lípa (1917–19); Listy (1934, 1937); Lid. noviny (od 1933); Lit. rozhledy (1929–30); Lit. svět (1927–28); Mor. slez. revue (1920–22); Nár. osvobození (1924–39, 1945–48); Nár. a Stavovské divadlo, pokr. Nár. divadlo (1926–43); Niva (1921); Nová svoboda (1925–26); Nové Čechy (1922); Nový život (1956–58); Panoráma (1928–40); Pásmo (1924–25); Právo lidu (1925); Přerod (1924); Ranní noviny (1937); Rozpravy Aventina (1925–32); Sever a východ (1930); Socialistická budoucnost (1920–23); Středisko (1930–32); Studentský časopis (1939–40); Světozor (1931–32); Telegraf (1937); Tvorba (1925–26); Venkov (1941–42). — Mimoto příspěvky ve sbornících, které redigoval. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Stručné dějiny literatury české (1920, čtená další upr. vyd.); Novodobá literatura česká ve škole (1920, čtená další upr. vyd.); Anarchie v nejmladší české poezii (1922); Úvod do poezie (1923, rozšíř. vyd. 1933 s tit. Cesta k našim básníkům); Jasnící se horizont (1926); Tvář století (1929); Básnický dnešek (1931); Zrada dramatiků (1931); Padající hvězdy (R 1932); Osudná česká otázka (1934); Boj o český divadelní sloh (1934); Český román po válce (1936); Muž bez vlasti (R 1936); F. X. Šalda (1937); První rota (D 1938, i prem.); Soupeři (D 1940, i prem.); Paní našich snů (R 1942); Světelný gejzír (D 1943); Na předělu (1946); Jaroslav Kvapil (1948); Václav Řezáč (1957); Zdeněk Štěpánek (1962); Vlasta Fabiánová (1963). — *Dramatizace*: H. de Balzac: Sestřenice Běta (1936, i prem.); Malostranská humoreska (1942, i prem., upr. vyd. 1948, podle Nerudovy pov. Figurky). — *Ostatní práce*: Tatíček osvoboditel. K 70. narozeninám našeho prezidenta (1920). ■ SCÉNICKY. *Dramatizace*: F. M. Dostojevskij: Idiot (1928) + Běsi (1929) + Výrostek (1934). — *Upravené překlady*: G. Flaubert, G. Baty: Paní Bovaryová (1938); G. Goldoni: Loď do Smyrny (1943). — *Překlady*: E. O'Neill: Chlupatá opice (1934, s J. Schubertovou); G. Hauptmann: Kolega Crampton (1940). ■

REDIGOVAL *časopisy*: Host (1921–26, s L. Blatným, Č. Jeřábkem, Z. Kalistou, A. C. Norem), Literární svět (1927–28, s J. Ježkem), Národní a Stavovské divadlo, (1926–29), pokr. Národní divadlo (1930–43); *knihnice*: Pražské saturnalie (1924), Knihovna Hosta (1925); *sborníky*: Sborník Literární skupiny (1923, s L. Blatným, Č. Jeřábkem, Z. Kalistou, J. Zamazalem), Nové české divadlo 1930–32 (1932, s M. Ruttem), Národní divadlo ke svému padesátému výročí (1933), České umění dramatické. Činohra (1941, s F. Tetauerem), Václav Vydra. K 70. narozeninám (1946). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Chaloupka: Poslední melodie. Verše z pozůstalosti (1938). ■

LITERATURA: A. M. Piša: Kritický čin (ref. Anarchie v nejmladší české poezii), Host 1921/22; F. X. Šalda: Ejhle, kritik (ref. Anarchie v nejmladší české poezii), Tribuna 7. 5. 1922 → KP 12 (1959); p. (A. M. Piša): Dvě příručky slovesné (ref. Úvod do poezie), RP 22. 12. 1923; J. Honzl: Kritický iluzionismus, Pásmo 1925/26; B. V. (Václavek): Knížka o současné poezii (ref. Jasnící se horizont), RP 12. 12. 1926; F. X. Šalda: Kritika a nekritika (ref. Jasnící se horizont), Tvorba 1927, č. 1 → KP 13 (1963) + F. G., kritik, přítel a socialista, RP 22. 1. 1927; M. Rutte in Doba a hlasy (1929); M. Holas: Interview s F. G., Rozpravy Aventina 1929/30; P. Fraenkl: K vývoji novodobé české lit. kritiky (též charakteristika G. metody), Rozpravy Aventina 1929/30; ■ ref. Tvář století: A. M. Piša, PL 17. 10. 1929; B. Václavek: Tvář kritikova, ReD 1929/31 + Obrácená perspektiva, Sociolog. revue 1930, obojí → Kritické stati z třicátých let (1975); L. Š. (Štoll): Knihy, Signál 1929/30, č. 14 ■; M. M. (Majerová): ref. Zrada dramatiků, Čin 1930/31; AMP. (A. M. Piša): ref. Básnický dnešek, PL 13. 12. 1931 → Třicátá léta (1971); F. Soldan: Spor o G. kritickou metodu, Index 1932; AMP. (A. M. Piša): ref. Padající hvězdy, PL 23. 10. 1932; F. X. Šalda: O několika románech, které nechtějí být uměním (ref. Padající hvězdy), ŠZáp 1932/33; B. V. (Václavek): Nové knihy (ref. Básnický dnešek a Padající hvězdy), Index 1933; J. Frejka: O český divadelní sloh, Panoráma 1934; J. Rybák: Osudná otázka F. G. (ref. Osudná česká otázka), Tvorba 1934, č. 22; L. Sv. (Svoboda): ref. Český román po válce, U 1936; K. Sezima in Mlázi (1936); A. N. (Novák): Návrat marnotratného syna (ref. Muž bez vlasti), LidN 3. 1. 1937; V. P. (Pekárek): ref. F. X. Šalda, U 1937; A. M. Piša: Knížka o Šaldovi, PL 14. 5. 1937; H. Jelínek: Počátek sezóny (ref. První rota), Lumír 1938/39; jd (J. Drda): Dvě české novinky na Vinohradech (ref. Soupeři), LidN 27. 1. 1940; lnz. (L. N. Zvěřina): ref. Paní našich snů, Čteme 1942; jšk (J. Š. Kvapil): ref. Na předělu, Naše doba 1947; V. Cach, B. Březovský, A. Urbanová: Šedesátka F. G., Divadlo 1954; M. Stehlík: F. G. k šedesátinám, LitN 1954, č. 1; jtg. (J. Träger): Vychovatel generací, Svob. slovo 31. 12. 1958; F. Černý: Dramaturgissimus, LitN 1959, č. 1; F. Kub-

ka in Na vlastní oči (1959); Č. Jeřábek in V paměti a v srdci (1961); F. Černý: Spolutvůrce českého dramatu a hereckých osudů, LitN 1964, č. 1; J. Kopecký: G. monografie (o hercích), Divadlo 1964; R. Schams: F. G. pětasedmdesátníkem, Čes. jazyk a literatura 1968/69; B. Robeš: Svědek zápasů F. G., Zprávy Muzea Vyškovska 1969, č. 79; Š. Vlašín: F. G. — teoretik a kritik wolkrovské generace, sb. Václavkova Olomouc 1967 (1970); J. Svoboda in Generace a program (1973); Š. Vlašín: Kritik wolkerovské generace, ČLit 1974; F. Černý: Zakladatel české dramaturgie, Tvorba 1974, č. 1; V. Pekárek: F. G. osmdesátníkem, Lit. měsíčník 1974; Z. Zapletal: Literárněvýchovný horizont F. G., Čes. jazyk a literatura 1974/75; vm. (V. Müller): F. G., Svob. slovo 10. 7. 1974; -mV- (M. Vojta): Za F. G., Tvorba 1974, č. 29; -bok-: F. G. a Prostějov, Štafeta (Prostějov) 1975, č. 4.

et

Joža Götzová

* 19. 3. 1898 Praha

Dramatička a překladatelka divadelních her, autorka esejistických portrétů soudobých českých herců.

Vl. jm. Josefa G., roz. Thelenová. 1914–16 studovala na dívčím reálném reformním gymnáziu na Vinohradech. Brzy začala publikovat (válečný obrázek v Národních listech 1916); od 1921 otiskovala časopisecky básně. 1922–23 byla soudní referentkou Tribuny, 1928–30 pracovala v redakci Pestrého týdne (kulturní rubrika). 1923 se provdala za kritika F. Götze; jejich dcerou je herečka a spisovatelka E. Klenová.

Po začátečnických verších, otiskovaných v časopisech blízkých poválečné básnické generaci, se G. orientovala působením svého manžela k divadlu. Pro potřeby činohry ND začala překládat dramata, 1931 vydala významnou publikaci *Profily českých herců*, která přináší — vedle rozsáhlé obrazové části — esejistické portréty soudobých herců velkých pražských činoherních scén a státních divadel v Brně a Bratislavě, uvedené úvahami o posta-

vení českého divadla v národním životě a o zdrojích a charakteristických rysech českého herectví. Ve stylu, názorech na divadlo i v pojetí poválečného umění se projevuje vliv F. Götze a expresionistické kritické terminologie (v úvodních partiích zejména pojetím moderního umění jako faktoru vysvobozujícího ze životní úzkosti, v jednotlivých portrétech pak snahou postihnout duševní ustrojení, předurčující herce ke kreacím určitých lidských typů). — Ve 30. letech G. napsala tři divadelní hry; po satirické komedii útočící na cynismus peněžních vztahů (*Nový Mercadet čili Pan Fahoun střílí gól*) zpracovala podle biografii H. Belloc a S. Zweiga drama o Marii Antoinettě (z podnětu K. H. Hilara a pro tehdejší činoherní hvězdu A. Sedláčkovou). Hra, přeplněná mnoha historickými detaily, předvádí život Marie Antoinetty jako tragický osud ženy, toužící po lidském štěstí a hnané osobními i historickými okolnostmi do srážky společenských sil; také v dramatu *Srdce světa* setrvala G. u atraktivní životopisné látky (o domnělém pobytu G. Sandové a F. Chopina v Čechách).

PSEUDONYM, ŠIFRA: Joža Noville; J. T. ■ PŘÍSPĚVKY in: Host (1922); Kmen (1921); Nár. osvobození (1935); Nár. listy (1916); Pestrý týden (od 1928); Právo lidu (1937, úryvek hry *Srdce světa*); Proletkult (1923); Rozpravy Aventina (1928); Rovnost (1919); Rudé právo (1921); Tribuna (od 1922). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle*: Profily českých herců (EE 1931); *Nový Mercadet čili Pan Fahoun střílí gól* (D 1932, i prem.); Marie Antoinetta (D 1935, i prem.). — *Překlad*: H. de Balzac: *Mercadet* (1925). ■ SCÉNICKY. *Hra*: *Srdce světa* (1937). — *Překlady*: J. Sarment: *Rybář stínů* (1924, podp. J. Thelenová); G. Kelly: *Craigova žena* (1930). ■

LITERATURA: ■ ref. Profily českých herců: J. Träger, LitN 1930/31, č. 17; A. M. Píša, PL 11. 10. 1931; J. Trojan, PL (příl. Večerní PL) 27. 11. 1931 ■; H. Jelínek: ref. Marie Antoinetta, Lumír 1934/35.

||

Josef Vilém Grabinger

* 30. 1. 1806 Praha

† 10. 9. 1852 Praha

Herec Stavovského divadla, dramatik.

Otec Andreas G., malíř karet, matka Alžběta. Jako ochotník začal G. hrát ve Stavovském divadle 1827, od 1829 do smrti byl tam členem stálého souboru, působil ve hrách německých i českých. Hrál všechny obory s výjimkou mladších milovníků, jeho nejvlastnější doménou byly patetické a jímavé postavy, představoval typ tzv. père noble. Po likvidaci červnového povstání 1848 byl zatčen a vyslýchán pro účast na něm. Od 1850 byl nemocen; pohřben byl na Olšanech.

V jeho „komické maličkosti“ *Pražská kafirna aneb Ublížený cop* (prem. 1844) je hlavní postavou proslulá pražská figurka, harfeník pan Jozífek. Hra má v dějinách českého dramatu význam jako jediná původní skladba s námětem ze současného života, která byla napsána po Tylově *Fidlovačce* (1834) a před jeho dramatickými obrazy ze života z 2. pol. 40. let.

PSEUDONYM: Krapinský (na poč. herecké dráhy).

■ SCÉNICKY: *Pražská kafirna aneb Ublížený cop* (1844). ■

LITERATURA: J. Kaška: *Zápisky starého komedianta*, Rodinná kronika 1864; J. V. Frič: *Zajímavé droby z prachu divadelního archívu*, 3. *Pražská kafirna aneb Ublížený cop*, Div. listy 1880.

mo

Achille Gregor

* 3. 12. 1910 Praha

Prozaik, dramatik a publicista převážně humoristického a satirického zaměření.

Syn úředníka a členky Národního divadla, roz. Hladíkové; jméno dostal po kmotrovi, italském tanečníku a choreografu Achille Viscu-

sim, tehdejší šéfu baletu. Absolvoval dvouletou obchodní školu v Praze (1928), dva roky se učil automechanikem v automobilce Fiat, potom byl krátce úředníkem v účtárně, statistou u filmu, akvíroval pro noviny a v sezóně 1933–34 vykonával s titulem šéf reklamy různé práce v divadle D 34. V říjnu 1934 začal vydávat studentský satirický časopis *H₂SO₄*; pro uveřejnění karikatury na paktování L. Baarové s hitlerismem (v 2. č. roč. 1935) podala na něho herečka žalobu, byl však soudem osvozen. Když byl časopis na jaře 1935 úředně zastaven, vstoupil G. do redakce Českého slova; 1937–40 vedl také filmovou rubriku *Telegrafu*. Po příchodu německé armády (1939) opustil noviny a rozhodl se pro dráhu spisovatele z povolání. Od 1944 byl totálně nasazen v továrně Mechanotechna v Praze-Holešovicích, kde pracoval s řadou umělců (F. Tröster, V. Neff, V. Vydra ml., F. Muzika, E. Konrád). Od května do července 1945 byl dobrovolným ošetřovatelem v Terezíně, pak odjel na 3 měsíce do Londýna za svým přítelem malířem Štěpánem Rothem, který se stal za války pod pseud. Stephen významným anglickým karikaturistou; odtud psal G. reportáže do pražských časopisů. Po návratu se stal stálým spolupracovníkem *Dikobrazu*. Literárně těžil ze svých cest do Maďarska a Sovětského svazu. 1969–79 redigoval humoristickou přílohu sobotního Svobodného slova Kvítko.

G. próza vyrůstá z autorovy žurnalistické činnosti. Platí to jak o nenáročných zábavných životopisech amerických filmových hvězd (*Pěšinky do filmového nebe*) a fejetonech o různých věcech života i umění (*Kolem horké kaše*, *Povídky s ručením omezeným*), tak o humoristických a satirických povídkách a črtách, které byly většinou aktuální službou potřebám doby. V těchto drobných prózách, vysmívajících se maloměšťáctví a brojícím proti drobným nešvarům každodenního života, našel G. v 50. letech svou tvůrčí doménu a vytvořil si osobitý humoristický sloh, založený na spojení situační a slovní komiky a na výrazné nadsázce. K zásadnějšímu odhalení nesmyslnosti některých společenských ustanovení a jevů i k výraznějšímu poetickému účínu dospěl teprve v pozdějších absurdních groteskách (ukázky ve výběru *Rozhořčený mladý muž*). Soustředěněji než v rozsáhlejších pracích, jako byl humoristický román *Zázrak v Těpích* nebo rozsmávané cestopisy líčící příhody

několika přátel za putování-po Sovětském svazu (*Čtyři jedou za obzory*) a Maďarsku (*Patálie v Panonii*), projevil se jeho vtip opět v pestré směsici fejetonů, povídek a labužnických kuchářských předpisů *Muž v zástěře*. V knížce *Zbraslavský Rabelais* podal G. anekdotický portrét herce Saši Rašilova. Mimo G. humoristickosatirické dílo stojí pokus o fantastickou novelu *Odnikud nikam*, mozaikovitá vize zániku lidstva na následky atomové války. Okrajový význam mají jeho scénická pásma a revue; kromě nich psal G. též scénáře pro film a povídky pro rozhlas.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Ellicha-bej (Dikobraz); A. G., -ego- (Telegraf a jinde v reportážích), -grg- (H_2SO_4). ■ PŘÍSPĚVKY in: Ahoj; A-Zet; Čes. slovo (od 1935); Dikobraz (od 1945; 1979–80 cestopis o Anglii Tři Robinsoni aneb Podivuhodně zvrtnutý výlet); Div. noviny (1961–62); H_2SO_4 (1934–35); Haló noviny; Haló—revue (od 1946); Ježek (1969); Kalendář Lid. demokracie 1962 (1961); Kino (1954–63); Kultura (1960); Květy (1953, 1956, 1968); Lit. noviny (1953–62); Magazin Co vás zajímá (1962–64); Nedělní noviny (od 1945); Nová cesta (1954); Nový život (1956); Obrana lidu; Plamen (1964); Pochodeň (1972); Práce (od 1945); Pravda (1971); Právo lidu (od 1933); Rudé právo (od 1934, rubrika Na převozu); sb. Smích i pláč i karabáč (1962); Svět sovětů (1957–67; 1964 novela Odnikud nikam); Svět v obrazech (1945–67); Svobodné slovo (od 1959); Telegraf (1937–40; 1940 cyklus Návštěvou u Saši Rašilova, jehož úpravou vznikla knížka Zbraslavský Rabelais); Tramp (od 1929); Trn (od 1929); Večerní Praha (1955). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Pěšinky do filmového nebe (PP 1940); Kolem horké kaše (FF 1942); Povídky s ručením omezeným (FF 1945); Přijede patron (R 1950); My, spotřebitelé (PP 1954); Muž v podnájmu a jeho historie (PP 1954); Nepříjemné maličkosti (FF, PP 1955); Čtyři jedou za obzory (P 1960); Zázrak v Těpčích (R 1961); Muž v zástěře aneb Literární kuchtění aneb Faire sa cuisine littéraire (FF, PP, kuchářské předpisy, 1969); Patálie v Panonii (P 1972); Zbraslavský Rabelais (PP, anekdoty, 1974). — *Výbor*: Rozhořčený mladý muž (PP 1964). ■ SCÉNICKY. *Pásma a revue*: Šestkrát do zobáku (satirické pásmo, 1955); Dva muži v povětří (artistická revue, 1956); Ostrov Krále Leopolda (estrádní komedie, 1957); Město vzhůru nohama (artistická revue, 1961). ■ REDIGOVAL časopisy: Trampský zpravodaj (1932–33); H_2SO_4 . Satirický týdeník studentský (1934–35). ■

LITERATURA: če (A. Černík): Vesele o hvězdách z Hollywoodu (ref. Pěšinky do filmového nebe), LidN 25. 11. 1940; F. H. (Hampl): ref. Povídky s ručením omezeným, Práce 16. 1. 1946; J. Hrabák: Humorná knížka (ref. Muž v podnájmu a jeho histo-

rie), HD 1955; M. Doležel: ref. Šestkrát do zobáku v Beskydském divadle, Nová svoboda 25. 8. 1955; ■ ref. Nepříjemné maličkosti: J. Lederer, Zeměd. noviny 28. 1. 1956; A. Jelínek, LitN 1956, č. 9 ■; O. Sus: Humor až to praští (ref. Čtyři jedou za obzory), Kultura 1961, č. 4; ■ ref. Zázrak v Těpčích: A. Linke, LitN 1962, č. 15; š. (J. Šimůnek), Večerní Praha 16. 1. 1962 ■; ■ ref. Rozhořčený mladý muž: gs (O. Sus), Kult. tvorba 1964, č. 26; Z. Kožmín: Grechile Achor, Parha, Mastrá Lana, Plamen 1964, č. 8 ■; A. Jist: Šedesátka humoristy, Svob. slovo 3. 12. 1970; (A) (A. Závodský): Šedesátiny satirika, Brněnský večerník 3. 12. 1970; -jn (B. Jelen): ref. Patálie v Panonii, Pochoď 11. 8. 1972; P. Pešta: Spomienky na Rašilova (ref. Zbraslavský Rabelais), Romboid 1976.

pp

Alois Gregor

* 14. 12. 1888 *Kožušice* u Vyškova

† 8. 9. 1971 *Letovice*

Pozitivisticky zaměřený jazykovědec a historik české a slovenské literatury, folklorista, editor, osvětový a vlastivědný pracovník, kulturní publicista a zpravodaj z okruhu meziválečných Lidových novin.

1 Pocházel z učitelské rodiny, do obecné školy chodil v Rašovicích u Slavkova, studoval na českém gymnáziu v Kyjově (mat. 1907), kde měl na něj vliv zvláště ředitel J. Klvaňa, a na filoz. fakultě v Praze (obor čeština a němčina, abs. 1912); doktorát získal 1914 prací *Popis a rozbor rodného nářečí* (hanáckého v okolí měst Bučovic, Slavkova a Ždánic). Během studia pobyl čas na univerzitách ve Vídni (u prof. V. Jagiče, 1908), v Berlíně (u prof. A. Brücknera, 1910) a v Paříži (u prof. A. Meilleta, 1912). Učil od 1912 na reálce v Telči, od 1913 na první české státní reálce v Brně a od 1921 na státním dívčím reálném gymnáziu v Brně až do penzionování 1949. Současně byl od 1919 lektorem slovenštiny na filoz. fakultě Masarykovy univerzity v Brně a od 1930 též lektorem spisovné češtiny. 1946 se habilitoval pro českou a slovenskou mluvnici prací *Nářeční slovník nářečí slavkovsko-bučovického*. Po 1949

přenesl těžiště svého působení na filoz. fakultu, kde byl 1954 jmenován docentem pro obor české a slovenské mluvnice se zvláštním zřetelem k dialektologii; aktivně působil do 1959. Po celý život byl hojně veřejně činný: v Družstvu českého národního divadla v Brně, Jednotě českých filologů, moravskoslezském výboru Státního ústavu pro lidovou píseň (za okupace předsedou), v Muzejním spolku v Brně (předsedou 1946–71), Místopisné komisi moravské, Učené společnosti Šafaříkově v Bratislavě, v Matici moravské, ve Společnosti pro slovan-ský jazykozpyt aj. Vedl osvětové kursy a pro-slovil stovky přednášek, spolupracoval na sed-mi učebnicích pravopisu a slohu, vydaných 1934–37 A. Menšíkem, a na řadě čítanek pro střední školy. Uzavřel četná přátelství se spisovatelí a vědci českými i slovenskými (I. Olbracht, J. Mahen, P. Jilemnický, M. Kolaja, P. Váša, V. Úlehla aj.). Oženil se 1933 s národopisnou pracovnící Idou Eberhardovou (ovdověl 1951). Za protektorátu byl vyšetřován, při válečných událostech přišel o některé své rukopisné práce. Publikálně byl činný až do své smrti. Zemřel v letovickém léčebném ústavu, urna byla umístěna na hřbitově ve Slavkově.

Široký záběr činnosti A. G. vyrůstal z tradičního chápání filologie jako vědy o jazyce a literatuře, z jejího spojování s komplexně pojatým vlastivědným výzkumem a ze smyslu pro aktuální potřeby kulturního, vědeckého a školského života. Těžiště jeho vlastní vědecké práce bylo v jazykozpytu, v první řadě v moravské dialektologii, k jejímuž vývoji přispěl nejvíce statěmi o nářeční skladbě; jako dialektolog se podílel také na několika edicích moravských lidových písní. Zabýval se rovněž výkladem místních jmen. Plodem studia staré češtiny byla zvláště kritická edice Husových Knížek o svatokupectví a několik statí o J. Blahoslavovi (zvláště o jeho Gramatice české). — Většina knižních publikací A. G. vyrostla z jeho pedagogických zkušeností a byla určena nejčastěji pro potřebu učitelů a vysokoškolských studentů. Jeho mluvnické i literární příručky byly na výši doby; shrnovaly podstatné informace o vývoji a soudobém stavu českého spisovného jazyka a české a slovenské literatury, obsahovaly i mnohé původní poznatky a projevoval se v nich smysl pro nové vývojové tendence. Největším G. literárněhistorickým dílem bylo přepracování a podstatné rozšíření Vášova Katechismu dějin české lite-

ratury; zde samostatně sledoval rozvoj českého písemnictví od lumírovců až do poloviny 20. let (značnou pozornost věnoval i nastupující generaci) a připojil kapitoly o novodobé literatuře slovenské a o písemnictví vědeckém. — Význačný byl u G. zájem o kulturní problematiku slovenskou, nesený snahou posílit česko-slovenskou vzájemnost. Pomáhal při budování slovenské vědy (činnost v jazykozpytném odboru Matice slovenské) a školství (jako spoluautor čítanek pro slovenské střední školy). Ve stovkách článků, recenzí a glos, otiskovaných především v meziválečných Lidových novinách, přibližoval české veřejnosti literární a vědecké dění na Slovensku. O slovenské literatuře psal i do Ottova slovníku naučného nové doby (kromě autorských hesel napsal též souhrnnou stať Literatura slovenská v nové době, zařazenou do hesla Československá republika) a posléze jí věnoval samostatnou publikaci v podobě vysokoškolských skript. Schopnost ocenit nové hodnoty prokázal např. průkopnickou studií o P. Jilemnickém. Zamýšlel se rovněž nad vztahy mezi českým a slovenským písemnictvím a nad překládáním slovenské literatury do češtiny. — Rozsáhlá byla G. činnost recenzentská; posuzoval vědecké práce i beletrii, zvláště tvorbu moravských spisovatelů. V posledních letech života publikoval i větší studie z kulturní a vědecké historie Moravy (o F. Bartošovi, F. Vymazalovi, F. Marešovi, F. Černém aj.).

ŠIFRY: A. G., AG, Ag, ag. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. Adolfu Kellnerovi (1954); Almanach 1. čes. stát. reálky v Brně 1880–1970 (1970); Almanach slovenského akad. spolku Kriváň v Brně (1922, stať Slovenské ženy spisovatelky a jejich vztah k soudobému životu); sb. Blanensko (1964); Bratrský sborník (1967); Brněnská svoboda (1931); sb. Brno v minulosti a dnes (1959–65; 1965 stať Brněnská staročeská legenda o sv. Alžbětě); Břeclavsko (Vlastivěda moravská, 1969); Čas (i příl. Besedy Času, od 1907; drobné nepódepsané noticky ze studentského života, o slovenském hnutí, jeho ohlasu u nás a o slovenské literatuře); ČČM (1917); Časopis Matice mor. (1914–53); Časopis pro moderní filologii (1916–50); Červený květ (1961); Českosl. časopis historický (1964); Čes. časopis filologický (1942); Čes. lid (1953); sb. Čtvrtstoletí dívčího reál. gymnázia v Brně 1908–1933 (1933); sb. Čtyřicet let čs. stát. reál. gymnázia Josefa Klvani v Kyjově 1898–1938 (1938); sb. Franku Wollmanovi k sedmdesátinám (1958); sb. František Mareš, vynikající postava českého kulturního života v Brně (1962); Husův sborník

(1966); alm. Chudým dětem (1940, stať Spisovatelky na Moravě); sb. In memoriam dívčího reál. gymnázia (Brno, 1968); Kostnické jiskry (1962–67); Křesťanská revue (1959–66); Kyjovsko (1970); Lid. demokracie (Brno, 1954–71); Lid. noviny (1916–50); List Sdružení mor. spisovatelů (1946–48; 1946 stať Vztahy mezi písemnictvím českým a slovenským); Listy filologické (1925–51); Literatura ve škole (1953–56); Masarykovou stopou (1947–49); sb. Mnéma (1926); Morava (1925–26); Mor. orlice (1910, fejetony z Berlína); Mor. slez. revue (1921–23); Národopisné aktuality (1970); Naše řeč (1965); Naše Valašsko (1951); Naše věda (1926–50); Nová politika (1948); Od Horácka k Podolí (1929–30); sb. Od Hradské cesty (1964); sb. Otázky slovanské syntaxe (1962); Ottův slovník naučný nové doby (1931–43); Plamen (1960); sb. Pocta Fr. Trávníčkovi a Fr. Wollmanovi (1948); sb. Pod Mohylou míru (1966); Průdy (1930–31); sb. První čes. gymnázium v Brně (1967); sb. Příspěvky ke starší literatuře na Moravě (1964–68); Rovnost (1957–72); Sborník Archeologického ústavu ČSAV, pobočky v Brně (1963–64); Sborník Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, odd. B – Společenské vědy (1956–59); Sborník Matice mor. (1963); Sborník prací filoz. fakulty brněnské univerzity, řada jazykovědná – A (1952–69), řada literárněvědná – D (1955–66), řada archeologická – E (1965, stať Bohemika u Kosmy); sb. 70 let gymnázia v Kyjově 1898–1968 (1968); Slavia (1951); sb. Slavkov (1931); Slavische Rundschau (1929); Slezský sborník (1957–71); Slovanský sborník Fr. Pastrnkovi (1923); sb. Slovenská miscellanea (1931, studie Peter Jilemnický); Středisko (1930–31); Střední škola (1928–43); sb. Studie ze slovanské jazykovědy (1958); Svob. noviny (1945–48); Svob. slovo (1959–65); U (časopis univerzity v Brně, 1958); Valašsko (1953); Věda a život (1958–60); sb. Velká pochodeň (1959); sb. Vlastivědná pohlednice z Lomnicka (1967); Vlastivědné listy z Boskovicka (1951); Vlastivědné zprávy z Adamova a okolí (1964); Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín (1967–72); Vlastivědný věstník moravský (1948–72; 1959 stať O životě a díle spisovatele Fr. Vymazala); Výr. zpráva první čes. stát. reál. školy v Brně (1915); Vyškovsko (Vlastivěda moravská, 1965); sb. Z králické tvrže (1971); Zborník Filoz. fakulty Univerzity Komenského – Philologica 1968 (1970); Zpravodaj Místopisné komise ČSAV (1970); Zprávy jazykovědné (1955); Zprávy muzea Vyškovska (1968); Zprávy vlastivědného muzea ve Vyškově (1961–63); Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci (1968); – mimo to příspěvky v odb. časopisech zahraničních. ■ KNIŽNĚ. *Práce o jazyce a literatuře*: Rukověť českého jazyka. Přehled pravopisu, mluvnice, stylistiky, metriky, poetiky a literatury české (1921, s T. Glosem; přeprac. 1937 s tit. Rukověť českého jazyka a československého písemnictví s přehledem pravo-

pisu a teorie literatury); Příruční mluvnice jazyka českého (1. 1923, 2. 1924); Katechismus dějin české literatury (1927, s P. Vášou); Mluvnice jazyka českého pro vyšší třídy středních škol (1932, přeprac. a rozšíř. 1937); Mluvnice spisovné slovenštiny (skripta, 1954); Slovenská literatura od Ľudovíta Štúra po přítomnosť (skripta, 1959); Slovník nářečí slavkovsko-bučovického (1959); O životě a díle Františka Bartoše (1968). ■ REDIGOVAL *periodika*: Moravskoslezská revue (1921–22, s jinými); Vlastivědný věstník moravský (1948–64, s jinými); *sborníky*: Čtvrtstoletí dívčího reál. gymnázia v Brně 1908–33 (1933, s A. Šestákem), František Mareš, vynikající postava českého kulturního života v Brně 1862–1941 (1962, s red. kruhem), Příspěvky ke starší literatuře na Moravě (1964, s J. Skutilem); *knižnice*: Pramen. Sběrka českých a slovenských klasiků (1923–24, s M. Kolajou a J. Kozlovským), Vlastivěda moravská (od 1961, s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: B. Němcová: Babička (1923) + Slovenské pohádky (2 sv., 1923–24); J. Botto: Smrt Jánošíkova (1923); Česká maturitní čítanka (1934, s J. Kozlovským); Dotazník pro nářečí hanácká (1952, s F. Kopečným a F. Svěrákem); F. Bartoš, L. Janáček: Kytice z národních písní moravských, slovenských i českých (1953, s B. Štědrněm); J. Hus: Knížky o svatokupectví (1954); H. Bíl: Valašské a slovenské lidové písně (1954, s J. Vysloužilcem); Lidové písně a tance z Valašskokloboucka (1. 1955, 2. 1960, s K. Vetterlem); J. Černík: Záleské písně z okolí Luhačovic (1957, s jinými); J. Herben: Na dědině (výbor, 1958, s M. Kopeckým). S různými spolupracovníky sestavil 1922–34 řadu čítanek pro 1.–4. tř. českých i slovenských středních škol. ■

BIBLIOGRAFIE: J. Skutil, P. Pešta: Soupis prací A. G., sb. Rodné zemi (1958); P. Pešta: Soupis prací A. G. za léta 1959–1972, SPFF Brno, řada jazykovědná – A 25/26, 1978. ■ LITERATURA: sb. Rodné zemi (1958). ■ ref. Katechismus dějin české literatury: -e-, Host 1926/27; B. Jedlička, Nové Čechy 1928; -och- (Fr. S. Procházka), Zvon 1926/27 ■; r. (K. Rosenbaum): A. G. jubluje, Slovenská literatúra 1958; F. Tenčík: Sedmdesátiny A. G., HD 1959; F. Všetická: Skripta pro vysokoškoláky? (ref. Slovenská literatura od Ľudovíta Štúra po přítomnosť), Plamen 1960, č. 3 (odpověď A. G. Glosa polemická, tamtéž, č. 5); V. Vážný: K pětasedmdesátým narozeninám doc. dr. A. G., NR 1963; P. Pešta: Pětasedmdesátiny doc. A. G., Kam v Brně za kulturou 1.–15. 12. 1963 + Osmdesátin A. G., Rovnost 13. 12. 1968; J. Balhar: Docent dr. A. G. osm. sátníkem, SlSh 1968; mký (M. Kopecký): Mezi osmdesátníky..., Universitas 1968, č. 4; M. Šrámková, R. Šrámek: A. G. osmdesátníkem (Filolog a folklorista), Národopisné aktuality 1969; ■ ref. O životě a díle Františka Bartoše: P. Pešta, ČMM 1969; J. Spal: Publikace k Bartošovu jubileu, Čes. jazyk a literatura 1968/69; J. Polák: O zapomenutém literátovi, Věda a život 1970 ■; nekrology: M. Kopecký, S. Dušková, J.

Skutil, VVM 1971; J. Hrabák, ČLit 1971; J. Skutil, Lid. demokracie (Brno) 14. 9. 1971; P. Pešta: A. G. a Slovensko, Rovnost 22. 9. 1971; M. a R. Šrámkovi, Národop. aktuality 1971; L. Čermák, Čes. jazyk a literatura 1971/72; J. Chloupek, NŘ 1972; M. Krčmová, LF 1972; J. Skulina, SlSb 1972; F. Schwarz, Vlastivědný sborník okr. Nový Jičín sv. 8–9 (1972) ■.

pp

Eduard Grégr

Působnost 1862–1949

Významné pražské nakladatelství, knihtiskárna a knihkupectví.

30. 6. 1862 založili bratři dr. Julius Grégr a dr. Eduard Grégr spolu s F. Šimáčkem tiskárnu pro tisk Národních listů s názvem *Knihtiskárna Dr. Julia Grégra a Františka Šimáčka*; tato nová česká tiskárna byla odpovědí na výpověď tisku Národních listů z tiskárny Němce A. Renna i na tvrdé ekonomické podmínky poněmčelé jeřábkovské tiskárny K. Seyfrieda. Tiskárna byla umístěna v Růžové ulici na Novém Městě pražském. — Eduard Grégr (* 4. 3. 1827 Štýr, Horní Rakousy, † 1. 4. 1907 Lštění u Čerčan) se po absolvování píseckého gymnázia, dvouletého studia filozofie ve Vídni a medicíny v Praze (doktorát 1854) věnoval lékařské fyzice. Od 1854 byl asistentem J. E. Purkyně, 1858–62 docentem lékařské fakulty na pražské univerzitě. Po 1862 se stal českým politikem, publicistou, tiskařem a nakladatelem. Redigoval *Živu* (1861–62), *Národní listy* a *Kritickou přílohu k Nár. listům* (1863–64), *Literární přílohu k Nár. listům* (1865), *Literární listy* (1865); publikoval odborné a populární stati v *Živě* a v *Květech*, spolupracoval na heslech v *Riegrově Slovníku naučném*, napsal brožury *O zvířatech a látkách zvířecích v průmyslu a řemeslech uplatňovaných* (1858), *O jezovitech* (1870), *K objasnění našich domácích poměrů* (1874), *Naše politika* (1876), *Politické rozjímání před volbami do říšské rady* (1879), *Průvůzenci obeslání rady říšské* (1879), *Slovo osudné* (1883). Vydal několik svých poslanec-

kých řečí. Jeho prozaické a básnické prvotiny publikoval 1910 Z. Tobolka. G. byl odpůrcem pasivní politiky a předním představitelem protihabsburské opozice a byl za tuto činnost dvakrát vězněn. Působil jako zemský poslanec (1867–76), obecní starší hl. m. Prahy (1867–1907), říšský poslanec (1883–1907), předsedící Zemského výboru (1889–1902). Obětavě napomáhal rozvoji spolkového života; byl spoluzakladatelem Sokola pražského (1862), *Matice lidu* (1867), *Národní strany svobodomyslné* (1874), spoluzakladatelem a předsedou *Typografické besedy* a *Řemeslnické besedy*. — Julius Grégr (* 19. 12. 1831 Březhrad u Hradce Král., † 4. 10. 1896 Dol u Libčic n. Vlt.) po absolvování normální školy v Písku a gymnázia v Hradci Král. vystudoval v Praze práva (doktorát 1859). Původně pracoval v advokátní kanceláři ve Frýdlantu v Čechách, po pádu absolutismu se stal českým politikem, majitelem a vydavatelem *Národních listů* (1862–96) a publicistou (politické, národopisné a kulturněpolitické stati v *Nár. listech*); napsal brožury *Proces* (1862), *Na obranu Rukopisu královédvorského a zelenohorského* (1886) a vydal několik tisků svých poslanecských řečí; za protihabsburský radikalismus byl několikrát vězněn. Zemským poslancem byl 1867–93, říšským 1879–80. Byl spoluzakladatelem Sokola pražského (1862) a *Národní strany svobodomyslné* (1874). 15. 11. 1860 se stal majitelem koncese *Národních listů*, kterou předal družstvu; 1862 ji však převzal zpět. — Již krátce po založení knihtiskárny byl J. G. odsouzen pro obsah *Nár. listů* k 10 měsícům vězení, ke ztrátě doktorátu, k pokutě 3 000 zl. a ke ztrátě koncese (doktorát i koncese mu byly vráceny po politické amnestii z 1. 8. 1865). 18. 8. téhož roku obdržel novou koncesi jeho bratr E. G. Když po roce vystoupil F. Šimáček, dostal podnik název *Dr. Ed. Grégr, knihtiskárna v Praze*. Začaly zde tisknout *Královská česká společnost nauk*, *Zemský správní výbor*, *Obec pražská*, *Královský zemský archiv*, *Právníká jednota*, *Spolek českých lékařů* a jiné instituce a organizace, jež zůstaly firmě věrný až do druhé světové války. 1864 bylo založeno nakladatelství a knihkupectví. Po třech letech úspěšného rozvoje se podnik přestěhoval do domu U zlaté lodi v téže (Růžové) ulici. Na rozvoji podniku E. G. měl velkou zásluhu především jeho ředitel D. Sluníčko (1865–97); disponentem a dlouhodobým účetním *Matice*

lidu byl do 1871 pozdější významný nakladatel J. Otto. 1867 bylo zřízeno knihářství. Rozrůstající se vydavatelskou činností se zájmy bratrů rozdělily. J. G., který se staral o Nár. listy, přenechal E. G. oblast tiskařskou, nakladatelskou a vydavatelskou. — 1. 11. 1869 otevřel E. G. se společníkem F. Dattlem v Kittlově domě na Ferdinandově (dnes Národní) třídě knihkupectví spojené s nakladatelstvím, kde rozvíjeli pod názvem *Dr. Ed. Grégr a Ferd. Dattel* bohatou nakladatelskou činnost. (F. D., * 30. 4. 1842 Praha, † 9. 5. 1882 Praha, absolvent Akad. gymnázia, se vyučil u firmy J. G. Calve; byl členem výboru Spolku českých knihkupců a nakladatelů a členem dohlížecího výboru pražského Grémia knihkupců). Podnik získal záhy značnou oblibu, scházivali se zde V. Hálek, J. V. Sládek, L. Quis, S. Čech, K. Světlá, J. Neruda aj. 1870 zřídili E. G. a F. D. knihkupeckou filiálku v Kutné Hoře; vedl ji K. Šolc, který ji 1879 převzal. 1882 se stal E. G. načas nakladatelem Matice lidu. Udržoval také spojení s americkými Čechy; chicagskému nakladateli a tiskaři A. Geringerovi obstarával komisionářské služby pro Čechy a Moravu. Po smrti F. Dattla prodal E. G. knihkupectví E. Valečkovi, zůstal však jeho společníkem. E. V. vedl firmu pod názvem *Dr. Ed. Grégr a Ed. Valečka* až do 1885, kdy se osamostatnil. — 1877 byla tiskárna přestěhována do větších prostorů bývalé Breitfeldovy strojírny v ul. V tůních č. 8 (rovněž na Novém Městě pražském). 1882 bratři provozovny oddělili. J. G. převzal tiskárnu Nár. listů a přesídlil s ní i s tiskem některých dalších časopisů do Mariánské ul. č. 3 (dnes Opletalova 3) do budovy pivovaru U Turků, kterou koupil a ve které je tiskárna dodnes. Nazývala se *Tiskárna Národních listů* — *Dr. Julius Grégr*. Tiskárnu a nakladatelství, které zůstaly v ul. V tůních, převzal E. G. Po smrti J. G. byly oba podniky rozděleny úplně. Do podniku v ul. V tůních přizval E. G. svého syna Zdislava (12. 1. 1874—27. 1. 1918), vyučeného tiskaře, který se stal 1902 veřejným společníkem firmy; ta se od té doby jmenovala *Dr. Ed. Grégr a syn, knihtiskárna v Praze*. Knih-tiskárnu J. G. převzal po 1896 jeho syn Prokop G. (27. 6. 1868—18. 12. 1926), lékař a též publicista (Jednojazyčnost nebo dvojazyčnost?, 1902; Na obhájení stanoviska Národních listů, 1907). Redigoval Nár. listy do 1910, kdy je koupila i s budovou a tiskárnou nově utvořená společnost Pražská akciová tiskárna. 1945—49

byla řízena národní správou, počátkem 1950 byl z její podstaty utvořen n. p. Brázda, tiskařské závody (dnes Mír, novinářské závody, n. p., závod 3). — Bratři E. G. a J. G. pečovali i o rozvoj písmolijectví. K malé písmolijně pro tisk Nár. listů přikoupili 1872 písmolijnu německé firmy Rohlíček a Sievers, kterou postupně přebudovali a položili tak základ modernímu českému písmolijectví. 1899 byla písmolijna modernizována a přestěhována do vlastních místností v Sokolské třídě. 1902 byla oddělena od podniku s názvem *Slévárna Dr. Ed. Grégra a spol.* Již 1903 však byla včleněna do nově vzniklé první české Slévárny písma, a. s., v Praze, kterou založil E. G. spolu s E. Beaufortem, J. Ottou, dr. J. Scheinerem a A. Wiesnerem. — Podnik E. G. převzal 1907 Zdislav G. Dynamický rozvoj závodu (1912 tiskl 52 časopisů) si vyžádal novou budovu. Z. G. koupil Breitfeldův dům v Hlávkově ul. č. 2 (roh ul. V tůních), který přestavěl (1911) na moderní tiskařský a nakladatelský podnik. Zde už firma zůstala. O technický rozvoj podniku se zasloužil během svého působení ředitel J. Malý (1900—33). 1918 byl podnik přeměněn na komanditní společnost (dědici v čele s Boženou Grégrovou, vdovou po Z. G., 14. 6. 1875—21. 2. 1942); společnost si ponechala dosavadní název. Po dosažení dospělosti převzali postupně závod synové Z. G.: Eduard G. ml. (* 23. 6. 1900) a Jiří G. (15. 11. 1906—26. 11. 1939). Od 1935 stál v čele společnosti i podniku E. G. ml. Za okupace dostala firma koncesi kamenotiskařskou provozovanou po továrnicku. Od února 1948 řídila podnik národní správa a 1949 byl včleněn, jako základní závod, do n. p. Středočeské tiskárny.

Ve své nakladatelské činnosti vycházel E. G. především z politických a kulturněpolitických potřeb národa v pojetí mladočeského radikalismu. S politickým a kulturně vzdělávacím úsilím mladočeské politiky byla činnost tiskárny a nakladatelství spjata zejména v prvních třiceti letech. E. G. vydával literaturu politickou, hospodářskou, pedagogickou, přírodovědeckou, matematickou, zdravotnickou, zemědělskou, historickou, hudební, právní, mimoto i literaturu krásnou. Především pro ni získal zasvěcené společníky, zprvu F. Dattla a po něm E. Valečku. Své literární názory formuloval v době, kdy byl redaktorem a vydavatelem Kritické přílohy a Literární přílohy k Nár. listům. Byl také jedním ze zakladatelů *Matice li-*

du, organizované jako klub čtenářů (za 1 zl. 6 svazků dobré četby ročně), které poskytoval administrativní zabezpečení, dlouho ji tiskl a finančně podporoval. — Vlastní beletristickou knižnici věnovanou původní české tvorbě E. G. zpočátku neměl, a to zřejmě pro svůj podíl na Matici lidu. Pozornost soustřeďoval na literaturu přeloženou. *Bibliotéka klasiků řeckých a římských* zprostředkovala české veřejnosti přední literární díla antického světa (Démostenés, Euripidés, Hérodotos, Platón, Plútarchos, Sofoklés, Xenofón; G. J. Caesar, M. T. Cicero, Q. Horatius Flaccus, T. Livius, P. Ovidius Naso, G. Sallustius Crispus, P. C. Tacitus (1863—93, 29 knih v 82 seš.). Hodnotná knižnice *Poezie světová* je už plně plodem spolupráce E. G. a F. Dattla; jako beletristický nakladatel tu fungoval především F. D. (P. J. Béranger, G. Byron, V. M. Garšin, J. W. Goethe, H. Heine, V. Hugo, Kálidása, J. de La Fontaine, N. A. Lejkin, G. Leopardi, M. J. Lermontov, H. W. Longfellow, A. Mickiewicz, N. A. Někrasov, A. Petöfi, J. Słowacki, J. B. Zaleski, Junácké písně národa bulharského v překl. J. Holečka, Junácké a milostné písně národa bulharského v překl. J. Holečka, Poezie francouzská nové doby v překl. J. Vrchlického, Zpěvy lidu srbského 1 a 2 v překl. S. Kappera; 1871—85, 23 sv.). I produkce původní krásné literatury vzrostla teprve v tomto období ovlivňovaném F. D. Zvláštní péči věnovali E. G. a F. D. současným talentovaným spisovatelům; vydali 9 titulů knih J. Nerudy (1868—82, z nich fejetony v 5 svazcích), 11 knížek F. Douchy pro děti a mládež (1874—76), skoro 40 svazků svého oblíbeného autora V. Hála (1864—98; v 90. letech jednotlivé povídky i samostatně) a mimoto jeho sebrané spisy (1879—87, 11 sv.). Vyšla zde Romaneta J. Arbesa (3 kn., 1878—84), dále knížky A. Heyduka, S. Podlipské, A. Staška, J. Zeyera, odborné práce O. Hostinského, J. Golla (i beletrie), K. Tieftrunka aj. Plodné bylo i spojení E. G. s E. Valečkou, který byl v oblasti beletrie rovněž dominujícím partnerem. Především jeho přičiněním začali vydávat významnou knižnici *Poetické besedy*, jež za redakce J. Nerudy směřovala především k rozvoji české veršované epiky a v níž vycházela díla spisovatelů různých generací (S. Čech, O. Červinka, A. Heyduk, S. Hurban-Vajanský, F. Chalupa, R. Jesenská, F. Kvapil, E. Krásnohorská, K. Leger, E. Miřiovský, O. Mokřý, V. B. Nebeský, J. Neruda, R. Pokorný, F. X. Pro-

cházka, L. Quis, J. V. Sládek, A. Stašek, J. Vrchlický, J. Zeyer; (1883—90, 41 sv.; sv. 1—25 E. G. a E. V., sv. 26—41 E. V.). — Kromě původní beletrie vydávali E. G. a E. V. také přeloženou prózu (H. Ch. Andersen, V. I. Němirovič-Dančenko, T. Day, S. Goszczyński, Bret Harte, V. Hugo, M. Jókai, J. I. Kraszewski, E. R. Laboulaye, V. Sardou, P.-A. Silvestre, Mark Twain, G. I. Uspenskij aj.). — Politicko-osvětové zaměření měla mít *Bibliotéka americká* (E. G. však vydal 1861 pouze 1. svazek, Vlastní životopis B. Franklina, 2. svazek vyšel 1873 už v nakladatelství J. S. Skrejšovského). Pro politické potřeby mladočechů byla vydávána knihovna *Epištoly svobody* (1876—83, 40 sv., od sv. 35 vl. nákladem autorů). K podpoře tělovýchovného hnutí vydával E. G. *Sokolskou knihovnu* (1898—1901, 7 sv.). Důležitá byla i jeho *Sbírka zákonů* (1868—1910, 34 sv.). — Z ostatní literatury tu vyšly např.: Kafkův ilustrovaný průvodce po Království českém (1897—1910, 18 dílů); J. Emler: Průvodce po Praze (1912); z kalendářů: Kalendář koruny české na r. 1868, Grégrovy příručky — politicko-hospodářské kalendáře na r. 1912 a 1913 (1911 a 1912). Z. G. vydával v *Knihovničce nejmenších* pohádky (1910—12, 12 titulů). Po první světové válce vtiskli dědici podniku celé produkci převážně tiskárenský charakter; na zakázku tiskli knihy, časopisy, jízdenky, reklamní materiál (1937 tiskli 63 časopisů).

KNÍŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře:* Bibliotéka klasiků řeckých a římských (1863—93); *Poezie světová* (1871—85); *Poetické besedy* (1883—85, dále až 1890); *Knihovnička nejmenších* (1910—12). — *Ostatní:* Bibliotéka americká (1861); Bibliotéka kupecká (1862—64, 1866—72); *Sbírka zákonů* (1868—1910); *Epištoly svobody* (1876—83); *Sokolská knihovna* (1898—1901). ■ **SOUBORNÁ VYDÁNÍ:** V. Hálek, K. Světlá. ■ **Z OSTATNÍ PRODUKCE:** F. Göbl Kopidlanský: *Sbírka povídek a arabesk* (1864) + *Ze žalářů* (1. 1867, 2. 1868) + *Dcera podloudníková* (1869) + *Otec a syn* (1869) + *Snědý hoch* (1869) + *Dívčina msta* (1870) + *V domě a na náměstí*. Pytlák na horách (1870) + *Vznešený dobrodinec* (1870); V. Hálek: *Goar* (1864) + *Černý prapor* (1867) + *Dědicové Bílé hory* (1869) + *Tři povídky* (1870) + *Děvče z Tater* (1871) + *V přírodě* (1872) + *Pohádky z naší vesnice* (1874) + *Jiné tři povídky* (1874) + *Alfréd. Krásná Lejla* (1898) + *Amon a Tamar* (1898) + *Balady a romance* (1898) + *Carevič Alexej* (1898) + *Cestopisné črty* (1898) + *Domácí učitel* (1898) + *Husar. Z amorova deníku*. *Samička* (1898) + *Komediant* (1898) + *Král Jiří z Poděbrad* (1898)

+ Král Rudolf (1898) + Král Vukašin (1898) + Mariška. Náš dědeček (1898) + Mejrima a Husejn (1898) + Muzikantská Liduška (1898) + Na statku a v chaloupce (1898) + Na vejminku (1898) + Pod dutým stromem (1898) + Pod pustým kopcem (1898) + Poldík rumář (1898) + První láska (1898) + Sergius Catilina (1898) + Šest povídek (1898) + „Student“ Kvoch (1898) + U panských dveří (1898) + Večerní písně (1898) + Výbor z fejetonův (1898) + Z cest (1898) + Záviš z Falkenštejna (1898) + Zapomenutý (1898); S. Podlipská: Povídky a bájky pro drobné dětičky, které se rády učí číst (1864) + Listy staré vychovatelky k někdejší schovankám (1868) + Sběrka povídek pro mládež československou (1871); F. L. Čelakovský: Sebrané listy (1865); J. V. Kamarýt: Sebrané světské a duchovní básně (1867); alm. Ruch (1868); J. Neruda: Knihy veršů (1868) + Různí lidé (1871) + Obrazy z ciziny (1872) + Fejetony 1–5 (1876–79) + Písně kosmické (1878) + Povídky malostranské (1878) + Arabesky (1880) + Táčky divadelní (1881); K. J. Erben: Dvě zpěvy staroruských (1869); K. Sabina: Václav Stach, jeho doba a spisy (1870); E. Krásnohorská: Z máje žití (1871) + K slovanskému jihu (1880); E. Bozděch: Baron Goertz (1871) + Z doby kotiliónů (1872) + Zkouška státníkova (1874); J. Goll: Antologie české lyriky (1872) + Básně (1874); Máj. Literární almanach Umělecké besedy (1872); A. Stašek: Václav (1872); A. Heyduk: Lesní kvítí (1873) + Dědův odkaz (1879); R. Mayer: Básně (1873); F. Doucha: Bratříček a sestřička (1874) + Modrovous (1874) + Pohádka o sedmi havranech (1874) + Šípková Růženka (1874) + Kocour v botách (1874) + Pohádka o lesním stromku (1875) + Robinson (1875) + Hovory zvířat (1876) + Příklady v báje-ném rouchu (1876) + Sedmero skutků tělesného milosrdenství (1876) + Smyšlenky a pravda (1876); K. Tieftrunk: Historie literatury české (1874, dopln. vyd. 1876, opět dopln. vyd. 1880, znovu dopln. vyd. 1881); J. V. Sládek: Básně (1875); O. Hostinský: Šest rozprav z oboru krasovědy a dějin umění (1877); J. Arbes: Romaneta (1. 1878, 2. 1879, 3. 1884); J. K. Dvořák: Jungmanna vznešeného křísitele literatury i mluvy české životopis (1878, zabaveno); I. Geisslová: Imortely (1879); J. J. Kolár: Básně (1879); S. Čech: Nová sbírka veršovaných prací (1880) + Lešetínský kovář (1883); O. Mokřý: Jihočeské melodie (1880); J. Zeyer: Novely (1. 1880, 2. 1884); M. Hattala: Přídavek ku prvnímu dílu Zbytků rýmovaných Alexandreid staročeských (1881); J. Gebauer: Odpověď na „Přídavek“ p. Martina Hattaly „ku prvnímu dílu Zbytků rýmovaných Alexandreid staročeských“ (1881) + O nové obraně padělaného Rukopisu královédvorského (1896); F. F. Šamberk: Jedenácté přikázání (1884) + Karel Havlíček Borovský (1884) + Palackého tř. č. 27 (1884); F. Schulz: Život a spisy Vítězslava Háška (1898); F. Bačkovský: Přehled písemnictví českého doby nejnovější (1899); J. Opol-

ský: Jedy a léky (1901); V. Tille: Dvě povídky (1902). ■ PERIODIKA. *Literární a kulturní*: Osvěta (1862–63); Kritická příloha k Národním listům (5. 11. 1863–5. 12. 1864); Literární příloha k Národním listům (5. 1. 1865–5. 3. 1865, pokračování předešlé); Literární listy (20. 3. 1865–listopad 1865, pokračování předešlé jako samostatný list); Květy (1865–72, s přílohami: Česká včela 1865–67, Příloha módní 1867–69, Bazar 1869–72, Ženské listy 1870–72). — *Ostatní*: Národní listy (1862–1910; od 1. 5. 1867 do 31. 7. 1867 a od 19. 10. 1868 do 31. 10. 1868 s tit. Národní noviny, od 1. 11. 1868 do 1. 5. 1869 s tit. Naše listy; občasné přílohy: Telegraf 1870, Malé Národní listy 1884); Národní škola (týdeník, 1863; č. 1–3 J. G. a F. Š., č. 4 E. G. a F. Š., od č. 5 E. G.); Právník (1865–77, roč. 4–16); Hlas (1865–68, majitel E. G.; přílohy: Samospráva 1866–67, Hospodářsko-průmyslové noviny — F. S. Kodým —, 1867, roč. 4); Živa (1866–67). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih vydaných nákladem a v komisi knihkupectví dr. Grégra a F. Dattla v Praze (1881); Seznam knih vydaných nákladem knihtiskárny dr. E. Grégra v Praze (1888); Seznam knih nakladatelství dr. E. Grégr v Praze (1898); Seznam knih a jiných tiskopisů vydaných nákladem fy Dr. E. Grégr a syn, knihtiskárna a nakladatelství v Praze (b. d., asi 1910). ■ LITERATURA: Bývalý mládenec: Nová píseň o té deset let staré Grégrově tiskárně (1872); Dr. F. A. L. (A. Lenz): Pan dr. E. Grégr, liberalismus jeho a horování za poctu Husovu (1890); Památce velkého Čecha JUDRA J. Grégra (1896); K. Tůma: Život dra J. Grégra, slavného obránce svobody české (1896); in sb. Nár. album (1899); A. Srb in Politické dějiny národa českého od r. 1861 (1. 1899, 2. 1901); K. Adámek: Památce dra E. Grégra (1907) + Z mých styků s dr. P. Trojanem v letech 1879–93 (1910); MUDr. E. Grégr: Deník (1. 1908, 2. 1914, ed. Z. Tobolka); Almanach Národních listů (1911); Po padesáti letech. Dr. E. Grégr a syn, Knih-tiskárna v Praze (1912); J. Holeček: Tragédie J. Grégra (1914–18, v sešitech); K. Domorázek: Sokolství E. Grégra (1927). ■ A. Pražák: Nerudovi nakladatelé Valečka a Dattel, LF 1912; V. Š.: 70 let Grégrovy tiskárny, Typografické listy 1932, č. 14; 75 let tiskárny Dr. E. Grégra a syn v Praze, Tisk 1937, č. 2 (monografické číslo); L. K. Žižka: F. Dattel a J. Neruda, sb. Z doby Nerudovy (1959).

oh

Julius Grégr viz in Eduard Grégr

Jan Greža

* 26. 1. 1897 *Žebrák* u Berouna
† 31. 5. 1960 *Praha*

Dramatik, prozaik, též básník a překladatel z maďarštiny a němčiny; publicista a autor popularizačních spisů. Psal česky i slovensky.

Vl. jm. Bohumil Müller, podepisoval se též, hlavně zpočátku, Boža Müller. V Praze vychodil Československou obchodní akademii (mat. 1915), poté narukoval; po válce sloužil ještě rok v čs. armádě. Za první republiky pracoval jako novinář: 1921–24 v redakci Slovenského východu v Košicích (1923 se oženil), 1924–27 jako zpravodaj ČTK v Budapešti, 1927–39 v bratislavském Melantrichu jako redaktor různých novin (z toho 1928–29 jako redaktor Hlasu, 1931–33 Pondělníku). Na jaře 1939 se přestěhoval do Točnicku u Berouna a žil tu jako spisovatel z povolání. Poté (1942–43) pracoval jako úředník v Žebráce, od října 1944 do konce dubna 1945 byl (z tzv. rasových důvodů) internován v táborech Osterode a Kleinsteintal. Po osvobození žil a působil v Praze znovu jako redaktor: 1945–49 na tiskovém odboru ministerstva informací a osvěty, 1950 v Prágu, 1951 v ČTK, od 1952 do svého penzionování (1958) v deníku Svobodné slovo.

J. G. našel svůj nejvlastnější žánr v dramatu, ačkoli psal i prózu a začínal jako básník. V lyrice napodoboval Bezruč tam, kde rebeloval proti přítomnosti, a Březinu tam, kde vítal budoucí věk osvobozených duší; své rané prózy zakládal na kupení bizarních zápletek, až detektivně udržovaném napětí a eroticky motivovaném příběhu. Tato motivace zůstala centrem i všech jeho prací dramatických (většinou veršovaných), ať jednoaktovek, ať historické hry, která je pokusem mravně rehabilitovat Barboru Cellskou, druhou ženu císaře Zikmunda. Tento námět rozvinul G. později do formy biografického románu.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Adam Buk, Jiří Hlava, Kádi, Sum; -er. ■ PŘÍSPĚVKY in: A-Zet; Čes. slovo; Dnešek (od 1946); Hlas (Bratislava); Plán (od 1930); Sloven. večerník (Bratislava); Sloven. východ (Košice, od 1921); Stan (1930); Svob. slovo. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Tadeáš Vávra, inšpektor (P, 1. 1923, 2. 1926, pseud. Kádi, slovensky); Smutné tóny (BB 1924, pseud. Sum, slovensky); Ženy se zelenýma očima (P 1926, pod vl. jm., zároveň i slovensky s tit. Že-

ny so zelenými očami); Proč ďábel Azrael Melchisedech Furunkl nevydržel na zemi (P 1930, pod vl. jm.); Odpustenie (D b. d., 1936, slovensky); Barbora Cellská (R b. d., 1941); Králův soud na Točnicku (D 1941, prem. 1940); Barbora Cellská (D 1946; 1936 prem. slovenského, 1937 českého znění). — *Překlady* (vesměs pod vl. jm.): A. Schopenhauer: Životná múdrosť (1926, slovensky); E. Ady: Básně (1932); I. Boldizsár: Fortočka (1950); Z. Móricz: Sedm krejcarů (1952) + Šťastný člověk (1955); T. Bárány: Změna vlády ve státě Paraná (1960); B. Illés: Hoří Tisa (1960). — *Ostatní práce* (většinou pod vl. jm.): Poznámky k Darwinovi po stránce okultní (1920); Na rozhraní veků (EE 1922, slovensky); Problém prostituce (1922, pseud. Jiří Hlava); Problém manželství (1923, pseud. Jiří Hlava); Problém pohlaví (1924). ■

LITERATURA: bh (B. Haluzický): Nová slovenská dramatická hra, LidN 8. 12. 1936; Čmk.: ref. Barbora Cellská, Čes. lid. divadlo 1947.

jo

Grizelda

1. polovina 15. století

Prozaická povídka.

Český překlad Boccacciovy novely z Dekameronu, pořízený před polovinou 15. stol. podle Petrarkova nábožensky akcentovaného latinského zpracování (1373). Vypráví o chudobné ženě markraběte Valtera, jejíž trpělivou věrnost manžel zkouší po mnoho let ponižováním, odnětím dětí i předstíraným zapuzením, až konečně odměňuje její příkladnou oddanost rodinným štěstím. Povídka, tlumočící v podstatě středověký ideál ženské ctnosti, dosáhla po Evropě nesmírné obliby. Nejstarší známé rukopisy českého překladu jsou z 1459, 1472 a 1520, první dochované knižní vydání je z 1560. Povídka, často vydávaná (např. s tit. *Kratochvilná kronika o trpělivé Kryzeldě*), byla až do 19. stol. oblíbenou knížkou lidové četby; její základní motivy pronikly do české folklórní tradice.

EDICE: J. Polívka: Dvě povídky v české literatuře 15. stol. (1889); F. Černý: Klasobraní po rukopisích

37. Povídka o Grizeldě, LF 1893; in *Historie utěšené a kratochvilné* (1941, 2. vyd. 1950, ed. B. Václavěk); in *Výbor z české literatury doby husitské* 2 (1964). ■

LITERATURA: J. Gebauer, B. V. Spiess: *Walter a Grizelda*, LF 1877; J. Polívka: *Dvě povídky v české literatuře 15. stol.* (1889); V. Tille: *Polívkovy studie ze srovnávací literatury*, *Sborník věnovaný J. Polívkovi k 60. narozeninám* (1918, příloha *Národopisného věstníku československého* 1918); K. Juda: *Česká lidová epika z Boccaccia*, Zvon 1934/35; J. Kolár in *Česká zábavná próza 16. stol. a tzv. knížky lidového čtení* (1960).

jk

Jan Grmela

* 29. 4. 1895 *Praha*

† 14. 3. 1957 *Praha*

Prozaik, dramatik, básník, překladatel z němčiny a angličtiny, autor rozhlasových her; spisovatel konvenčně zábavné literatury.

Po maturitě na gymnáziu v Praze (1915) narukoval, až do 1918 byl na frontě. Na filoz. fakultě UK v Praze studoval dějiny umění a literatury, archeologii a filozofii (doktorát 1923 prací *Umělecké památky v Konstantinopoli podle zpráv byzantských kronikářů*). Od 1926 byl zaměstnán na magistrátě hl. m. Prahy, zprvu jako statistický úředník, od 1928 jako tiskový referent. 1942–45 působil jako ředitel Městské knihovny v Praze, odkud byl v červnu 1945 přeložen do Archivu hl. m. Prahy; tam byl 1948 dán na dovolenou, po ní se už do činné služby nevrátil. Životní osudy i literární práci ovlivnilo smíšené manželství (od 1922) s ženou německé národnosti.

V době svých literárních začátků vystupoval G. jako pacifista, už od 20. let se snažil také o česko-německé kulturní sblížení, a to jako publicista, beletrista i překladatel. Pacifistické stanovisko se odráží např. v G. próze (*Krůpěje krve*, *Vichřice*), v níž se autor také dotýkal sociálních problémů česko-německého pohraničí. Sociálně laděna byla i G. lyrika, epigonsky navazující na poezii proletářskou. Od poč. 30.

let převládaly v G. produkci komerční zájmy. Jak v próze, tak v četných komediích vycházel G. vstříc maloměstskému vkusu senzacechtivými náměty ze světáckého, sportovního nebo tzv. uměleckého prostředí, volbou a povrchním ztvárněním postav z tzv. lepší společnosti a z podsvětí i zálibou v nahlížení „za kulisy“ pod záminkou nepuritánského, velkosvětského mravního soudu. G. beletrie trpí právě týmiž neduhy, které pranýřuje. Skladebně i jazykově jsou G. práce přes efektní prostředky a aplikaci některých postupů moderní tvorby bez hlubší invence, pohybují se mezi strojeností a konverzační uhlazeností. Větší význam nemají ani G. překlady, záslužné jsou však jeho práce o Praze.

PSEUDONYM, ŠIFRY: M. Gregor; J. G., jg-. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Akademie* (od 1924); *Apollon* (od 1924); *Cesta* (od 1922); *Čas* (od 1921); *Groš* (1937); *Kritika* (1926); *Lid. noviny* (od 1930); *Lit. noviny* (od 1927); *Lumír* (od 1932); *Nár. osvobození* (od 1924); *Nár. práce* (od 1941); *Pramen* (od 1922); *Právo lidu* (od 1924; 1938 překlad E. Weiss: *Ubohý marnotratník*); *Rovnost* (1921); *Sever a východ* (od 1926); *Topičův sborník* (od 1925); *Večerník Práva lidu* (od 1922; překlady S. H. Adams: *Radiový ďábel*, 1924 + *Radiová sopka*, 1925–26); *Zvon* (od 1925). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Krůpěje krve* (PP 1921); *Láska vítězí* (D b. d., 1921); *Sen* (D 1923, prem. 1927); *Chvála země* (BB 1924); *Tanečnice* (PP 1924); *Srdce světa* (BB 1925); *Rozkošnice* (PP 1928); *Zlatá zavrať* (rozhl. hra, 1929); ... až se ucho utrhne (D 1930, prem. 1928); *Muž tisíce tváří* (R 1930, přeprac. vyd. 1940); *Slunečný den* (BB 1930); *Vichřice* (PP 1930); *Mateřské znaménko* (D 1931); *Milenka z fejetonu* (D 1931); *Noční zrcadlo* (BB 1931); *Požár opery* (rozhl. hra, 1931, prem. 1930); *Děvčátko dnešní doby* (D 1932, i prem.); *Žena, jež milovala* (R 1932); *Dravý proud* (R 1933); *Kocour Pracička* (P pro ml., 1934); *Pudřenky* (D 1935, i prem.); *Nikdo neunikne* (R 1935); *Lanař Rejtura* (D 1936, prem. 1935, s B. Vrbským); *Obchod s iluzemi* (D 1937, i prem.); *Čokl, Minda a Tonda na zimních sportech* (P pro ml., 1937); *Lidé v bouři* (R 1939); *Ideální žena?* (D b. d., 1939, prem. 1938); *Ta pravá* (D 1939, i prem.); *Dědictví* (D 1941, i prem.); *Dům v ořeší* (P 1941); *Reparát* (D 1941); *Princezna sedmé velmoci* (R pro ml., 1941); *Sedmé nebe* (D 1941); *Ladič pian* (D 1941); *Manžel na inzerát* (P 1942); *Bouračka* (D 1942, prem. 1943 s tit. *Správné děvče*); *Babí léto* (D 1943); *Klec ze zlata* (D 1944); *Velká cena* (D 1944). — *Překlady*: H. Salus: *Krásná Barbora* (1924) + *Modré okno* (1925); E. Weiss: *Nahar* (1924) + *Galeje* (1925) + *Daniel* (1927); *Německé hlasy* (výbor ze současné něm. lyriky, 1926); H. Ungar: *Hoši a vrahové* (1926); M. Brod: *Život s bohyní* (1927) + *Reubení*, kniže ži-

dovské (1929) + (s H. R. Nackem) Zázračný kaktus (1934); O. Baum: Pokus o život (1927) + Osudná láska (1931) + Soud lásky (1931); J. Hawtorne: Dáblíce (1928); A. E. W. Mason: Příkaz hor (1927); L. Winder: Upír (1929); L. Frank: Bratr a sestra (1930); G. Plüschov: Plachetkou a letadlem do Ohňové země (1930); H. R. Nack: Vila smrti (1931) + Vražda o půlnoci (1931) + Scharaka (1932). — *Ostatní práce*: Válku válce! (úvaha, b. d., 1921); O nový svět (úvaha, 1925); K dějinám mírového hnutí u nás. 1891—1914 (1928); Samospráva a tisk (1930); Praha. Přírodní krásy Prahy (1939, s A. Žipkem); Staroměstská radnice v Praze (1941); Lidový průvodce hlavním městem Prahou (1941); Dělník a kniha (1944). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: H. J. Rehfish: Nickel a 36 spravedlivých (1928); W. Sterk: Milovat je nemoderní (1931); P. Altheer: Sedněte si, pane profesore! (1941). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Topičův sborník (1925—26), Věstník hl. m. Prahy (od 1928); *knihnice*: Brána (1926), Knihovna všech (od 1942); *sborníky a příležitostné tisky*: Jasno, mírový list (1920), 70 let primátora hl. m. Prahy JUDr. Karla Baxy (1932), Praha (1934), Máchův Máj. Oslavy stého výročí vydání Máje (1936), Návštěva p. prezidenta republiky E. Beneše na staroměstské radnici 27. 1. 1936 (1936, s A. Žipkem), Praha svým hostům (1936), 600 let pražské radnice (1938, s V. Vojtíškem), Almanach hl. m. Prahy, roč. 24 (1939, s A. Weyrathem), Každý Čech jednou v Praze (praktický průvodce, 1940). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Srdce vlasti. Praha očima básníků a umělců (1940); Za oponou (vzpomínky a příběhy z divadelního života, 1944); Kamenný orchestr (povídky a novely z Prahy, 1944). ■

LITERATURA: B. V. (Václavek): ref. Sen, Čs. noviny 4. 5. 1923; ■ ref. Chvála země: B. V. (Václavek), Čs. noviny 8. 1. 1924; P. Fraenkl, Host 1923/24; F. Götz, NO 6. 4. 1924 ■; B. V. (Václavek): ref. Tanečnice, NO 8. 5. 1924; AMP (A. M. Píša): Dvě nebánsnické knihy veršů (ref. Srdce světa), Pramen 1924/25; ■ ref. Německé hlasy: A. N. (Novák), LidN 24. 2. 1927; F. Götz, NO 3. 3. 1927; P. Fraenkl, Host 1926/27; AMP (A. M. Píša), Pramen 1927/28 ■; K. Sezima: ref. Rozkošnice, Lumír 1929/30; s (J. Seifert): ref. Pudřenky, Ranní noviny 30. 3. 1936 + ref. Lanař Rejtura, Ranní noviny 3. 1. 1936; ■ ref. Nikdo neunikne: A. Č. (Černík), Rozhledy 1936, s. 51; an. (J. Strnadel), Ranní noviny 24. 4. 1936 ■; amp. (A. M. Píša): ref. Lidé v bouři, Nár. práce 16. 8. 1939 + ref. Ta pravá, Nár. práce 27. 10. 1939; J. K. (Kopecký): ref. Klec ze zlata, LidN 1. 3. 1944; p (A. M. Píša): ref. Velká cena, Nár. práce 11. 7. 1944 + ref. Dělník a kniha, Nár. práce 8. 9. 1944.

mb

Jan Gros

* 16. 10. 1833 Železný Brod

† 2. 12. 1894 Blovice

Humoristický básník, prozaik a překladatel.

Podepisoval se též Gross a Jan V. Gros. Studoval v Jičíně a od 1850 na Akad. gymnáziu v Praze. Práva absolvoval na pražské univerzitě. Stal se soudním úředníkem v Nepomuku, posléze soudcem v Blovicích. 1854 vydával spolu s V. Č. Bendlem a A. Štrauchem v Jičíně humoristický a satirický časopis Rachejtle, 1855, opět se Štrauchem, v Praze satirický časopis Diblík.

Těžiště G. činnosti je v drobných humoristických žánrech, v parodiích, vtipech, epigramech apod., které zaměřoval na soudobý kulturní život, zejména na literaturu a české spisovatele (Jablonský). Před dobovým bohémským a cynickým humorem nechránil ani vlastní osobu (*Epigramy na mé nohy*). Z původní prózy publikoval jen novelku z venkovského života o nevhodném žertování dvou soků v lásce (*Vápeník*). Překlady z polštiny (J. I. Kraszewski, D. Magnuszewski) otiskl též jen v časopisech.

PSEUDONYM: Damián Šroubek. ■ PŘÍSPĚVKY in: Diblík (1855); Humorist. listy (od 1858; 1860 Epigramy na mé nohy); Lumír (1855—56; 1855 Vápeník); Posel z Prahy; Rachejtle (1853). ■ REDIGOVAL: Rachejtle (Jičín, 1854, sv. 1 a 2, s V. Č. Bendlem a A. Štrauchem); Diblík (Praha, 1855, s A. Štrauchem). ■ KORESPONDENCE: Dopis J. G. A. Štrauchovi (z 1850), ČMF 1913.

dh

Grosman a Svoboda

Působnost 1897—1927

Pražské nakladatelství, knihkupectví a antikvariát.

Josef Grosman a Václav Svoboda koupili v Praze 1897 od B. Košuta (po konkursu) bý-

valé knihkupectví Dr. Eduard Grégr a Eduard Valečka. Po odchodu V. Svobody (1898), který se stal bankovním úředníkem, vedl podnik J. Grosman, zpočátku samostatně, od 1903 se společníkem G. Bienerem. Knihkupectví spolu s nakladatelstvím bylo umístěno v Jungmannově tř. 41, později 33, od 1903 na Ferdinandově tř. 40 (dnes Národní tř.). Když byl (od 1904) J. G. ředitelem cukrovaru v Lužci, přenechal podnik od 1. 1. 1906 Gustavu Dubskému, knihkupci z Českých Budějovic (knihkupectví tam měl od 1896), který nakladatelství oddělil a 1912 přemístil na Hradčany čp. 237, od 1914 čp. 254. 1914 přenechal knihkupectví Karlu Klečkoví, po jehož smrti (1922) se stali majiteli Stanislav Minařík a Václav Petrželka. S. Minařík ze společenství brzy vystoupil a V. Petrželka, vytlačen také přestavbou Národní třídy, přenesl podnik na Mělník, Karlovo nám. 243, kde jej 1927 koupil Václav Vrba. Všichni majitelé používali názvu *Grosman a Svoboda*, event. připojovali své jméno, jako *G. Dubský* (*Grosman a Svoboda*).

J. G. a V. S., kteří vlastně podnik znovu založili, chtějící se rychle uvést, ochotně přijímali práce mladých moderních autorů, jako byli V. Dyk, S. K. Neumann, J. Kvapil aj. Knižní řady začal J. G. vydávat až po odchodu V. S. Byly to především Calderónovy hry v překladu J. Vrchlického, z nichž vytvořil *Výbor dramat* (15 sv.). Skoro současně založil edici *Světové romány*, v níž však vyšel pouze Hugův Chrám Matky boží v Paříži a Dickensův Román dvou měst. Obdobným torzem o jediném svazku zůstala *Sbírka zákonů* (A. Rašín: Zákon o tisku). Většího rozsahu dosáhla beletristická produkce v období G. Dubského, jenž rozvíjel úspěšně započatý program vydáváním děl B. Benešové, J. S. Machara, J. Mahena, M. Majerové, F. V. Krejčího, O. Hostinského, A. Sovy, F. X. Šaldy, F. Šrámka aj. Stal se také nakladatelem literárního a kulturního čtrnáctideníku *Novina* (založeného Macharem, Šaldou a Vodákem) a při Novině vydávané knižnice *Slunečnice* (17 sv. ve 3 řadách), ve které vycházely práce mladých českých autorů (B. Benešová, O. Fischer, Z. Hásková, K. Horký, F. Chudoba, F. Langer, J. Mahen, H. Malířová, A. Sova, F. Šrámek, J. Uher aj.), doplňované překlady (Aurel, Ch. Morice). Paralelně se Studentskou revuí (3. a 4. ročník) vydával Dubský i *Knihovnu Studentské revue*, obsahující politické brožury psané v realistickém duchu a zaměřené na výchovu

studující mládeže (9 sv.). — Vedle původní literatury vycházela v nakladatelství G. a S. i díla cizích autorů (H. de Balzac, H. Barbusse, Calderón, R. Bringer, J. N. Čirikov, C. Dane, F. M. Dostojevskij, A. France, C. Farrère, J. London, S. Przybyszewski, J. Richepin, I. S. Šmeljov, O. Wilde, A. E. Wrangel). G. D. také pečoval o propagaci české literatury mimo rámec českého národa; některá díla dal přeložit do němčiny (K. Havlíček Borovský: *Die Taufe des Zaren Wladimir*, J. S. Machar: *Rom*). Ze stejného důvodu se stal nakladatelem německy psaného časopisu *Czechische Revue* (5 roč.), redigovaného A. Krausem a věnovaného české literární a kulturní problematice. Pro českou obec učitelskou vydával časopis *Školská praxe* (4 roč.).

KNIŽNICE: *Beletrie a práce o literatuře*: Výbor dramat (Calderónových, 1900—04); Světové romány (1902—03); Slunečnice (1909—13). — *Ostatní*: Sbírka zákonů a nařízení s vysvětlivkami (1900); Knihovna Studentské revue (1908—13). ■ Z OS-
TATNÍ PRODUKCE: V. Dyk: A porta inferi (1897); V. Flajšhans: Písemnictví české slovem i obrazem od nejdávnějších věků až po naše časy (1897); S. K. Neumann: Satanova sláva mezi námi (1897); J. Kvapil: Pohádka o princezně Pampelišce (1898) + Básně Jaroslava Kvapila (1907); J. Holý: Vašíček Nejlů (1899); J. Rokyta: Lilie z tvých zahrad (1899); J. Vrchlický: O knihách a lidech (1899) + Stará píseň (1903); A. Sova: Ještě jednou se vrátíme (1900); K. Engelmüller: Černá lilie (1902) + Pavouci (1902) + Hana Kvapilová (1908); J. Herben: Hostišov (1907); J. S. Machar: Próza z let 1904—1905 (1907) + Próza z r. 1906 (1907) + Řím (1907) + Boží bojovníci (1908) + Veršem i prózou (1908) + Krajiny, lidé a netopýři (1910) + Českým životem (1911) + Katolické povídky. 1909—1910 (1911) + Konfese literáta (1912) + Nemocnice (1914); M. Majerová: Pannenství (1907); F. V. Krejčí: K. H. Mácha (1907); O. Hostinský: Česká hudba 1864—1904 (1909); F. X. Šalda: Moderní literatura česká (1909); F. Šrámek: Osika (1912). ■ PERIODIKA. *Literární*: Čechische Revue (1906—12); Novina (1908—12). — *Ostatní*: Studentská revue (1909—11); Školská praxe (1910—14). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih nakladatelství G. a S. v Praze II (b. d., 1902); Seznam publikací z nakladatelství G. a S. v Praze IV (b. d., 1912); G. Dubský (nakladatelství G. a S.) v Praze IV (b. d., 1911).

oh

Ludmila Grossmannová Brodská

* 24. 5. 1859 Netvořice u Benešova

† 2. 4. 1935 Praha

Autorka povídek a románů pro široké vrstvy a veršovaných i prozaických knížek pro děti a mládež, překladatelka a upravovatelka populárních románů z angličtiny a němčiny.

Vl. jm. L. G., pseudonym Brodská si zvolila podle otceva rodiště. V pěti letech se s rodinou přestěhovala do Prahy; jako sedmiletá ztratila po spále sluch a školní věk prožila v ústavech pro hluchoněmé. Po vídeňském finančním krachu 1872 přišla rodina o všechny majetek, otec ztrátu nepřežil a L. G. musela pomáhat matce živit dvě mladší sestry. Stala se učitelkou ručních prací a kreslení a působila nejprve v Mělníku, pak v Praze, kde se později věnovala jen spisovatelství. Několikrát podnikla cestu do Ruska (1904, 1907, 1911–12), kam se do Petrohradu provdala její mladší sestra. (G. B. odtud výtěžila náměty pro některé své literární práce.)

První báseň otiskla už jako patnáctiletá v Palečku (1875); od té doby přispívala do mnoha českých časopisů a kalendářů doma i v Americe a postupně vydávala četné knižní práce. Jednu část její bohaté a pestré literární činnosti představují nenáročné povídky a romány z městského, maloměstského i venkovského prostředí a povídky s historickými náměty, v nichž předvádí a propaguje zkonvenčené ideály ušlechtilé lásky, spořádaného rodinného života, obětavé práce a povinnosti, zapáleného vlastenectví a sokolství, náboženské víry, ženské emancipace, vzdělání atd. (k této části prozaické produkce G. B. patří i povídky a obrázky z prostředí starého carského Ruska). Popularitu dosáhl zejména tkli-vý románek pro dívky *Opuštěná*, obsahující autobiografické motivy. Zvlášť početné jsou autorčiny knížky pro děti – drobná veršovaná lepoprela, sbírečky jednoduchých říkadel a veršů, loutkové hry, variace na pohádkové motivy i literární adaptace tradičních pohádek a pověstí (zejména knížky o Krakonošovi dosáhly čtenářského úspěchu a vyšly v několika vydáních), soubory deklamací, veršů a výstupů i sbírky blahopřejných veršů. Také v této tvorbě vystupuje do popředí didaktický a moralistní záměr ve vlasteneckém a náboženském du-

chu. G. B. se uplatnila i jako překladatelka a v úpravě k nám uvedla několik populárních děl pro mládež (Chaloupka strýčka Toma, Poslední Mohykán, Don Quijote, Robinson Crusoe, Baron Prášil). Hojně publikovala také osvětové úvahy a populární články, hlavně v katolických časopisech a v časopisech pro mládež, jimiž chtěla působit na široké čtenářské vrstvy.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: L. G. Brodská, Ludmila Brodská, Ludmila Mělnická, Míla Brodská, Milan Brodský, Růžena Šípková, Zdeňka Zásnecká (překlady); L. G. B. ■ PŘÍSPĚVKY in: Anděl strážný; Besedy lidu (od 1893); Besídka malých (od 1883); Budečská zahrada (od 1886); kal. Cyrilometodějská rodina (Olomouc); Čechie; Čes. škola; kal. Českosl. žena; Čes. svět (od 1914); Čes. včelař; Domáci hospodyně (od 1892); alm. Chudým dětem (1931); Jarý věk (od 1886); Jitřenka (od 1887); Kalendář sv. Vojtěcha; Křesťanský dělník (1911–12); Květy lásky (1912–13); Květy mládeže (od 1897); Lada; Lid. listy; Lit. listy (1892); Ludmila; Máj (Jaroměř, 1890); Malé noviny pro děti (Dětské noviny); Malý čtenář (od 1887); Matice dítek (od 80. let); Moravan (1903); Nár. politika (1904); Naše kniha (1930); Naše listy (1903); Obzor (1892–1903); Paleček (od 1875); Pečírův kalendář (1883); Pěstoun; kal. Přítel opuštěných (1893); Rozhledy po lidumilství (1906); Selka; Sociální kalendář katol. lidu československého; Světozor (od 1887); kal. Štítný; Učitelské noviny; Vesna (od 1892); Vlast (1892–1909); Vychovatel (1901); Zábavná směs; Zábavné listy (1887); Zábavník; Zábavy večerní; Ženské listy (1889–1919). ■ KNIŽNĚ. *Povídky*: Z luhův a lesův (1890); Vyprávěnky dítkám (1890); Dětské srdce (pro ml., 1893); Podléšky (pro ml., b. d., 90. léta); V paprscích slunečka (pro ml., b. d., 90. léta); Zábavná směs (pro ml., b. d., 1895); Z našeho venkova (3 sv., 1893, 1895, 1915); Rozmarné kapitolky (5 sv., 1894–1908); Z ústraní (1897); Dětské úsměvy (pro ml., b. d.); Sladká jaderka (sb. zábavně poučných článků, b. d., 1900); Jak život jde (1900); Vlastenecké rozpomínky (1902); V nebi i na zemi (pro ml., 1903); Z různého ovzduší (1904); Doma i v cizině (sb. zábavně poučných článků, 1905); Ze statků i chaloupek (1909); Obrázky veselé i vážné (pro ml., 1913); Sebrané črty (b. d., 1913); Z minulých časů (1914); Lidské osudy (1916); Lidé a život (1917); Očarováný Nikolaj (1918); Zažehnaná kletba a jiné povídky (b. d., 1919); Dvojí cesta (b. d.); Vojenské humoresky (2 sv., 1919); Z rodu silných a z rodu slabých (1920); Z rodinné kroniky (1921); Žertovinky a čertovinky (pro ml., 1922); Opuštěná (1924); Na rozcestí (1925); V boji s osudem (b. d., 1925); Student vlastenec (1926); Z továrního ovzduší a jiné povídky (b. d., 1928); Farář lidumil (b. d.); Povídky z Ruska (1929). — *Pohád-*

ky: Pohádková knížka pro každého smíška (1901); Krakonoš (1905); Z říše Krakonošovy (1905); Z Krakonošovy zahrádky (1905); Z mládí zahrádky zlaté pohádky (b. d., 1919); Za pohádkou pohádka pro hošíky a děvčátka (1925); Zlaté dukátky — milé pohádky (1932). — *Loutkové hry, hry, scénky, sbírky gratulací*: Slavnosti stromku vánočního (1895, s A. B. Šťastným, nápěvy G. L. Lašek); Na cestě k Betlému (1911, s hudbou V. Voborského); Přáníčka našich miláčků. Dětský gratulant (1913); Královna veselých šotků (b. d., asi 1921); Nejnovější velký gratulant (1924); Pestrý gratulant (1930). — *Leporela, verše a říkadla pro děti*: Zlaté včelky (1889); Světélka v jitr životu (2 sv., 1890); Jaro (1890); Jarní ohlasy (BB a PP 1890); Jarní kvítky (b. d.); Zlaté oříšky (1895); O závod s pěničkou (1903); Veselé čtení dítkám pro vyrazení (1903); Praktická příručka (sb. her a říkadla, 1907); Cirkusové zábavy dítky hojně pobaví (1908); Náš milý Kašpárek (1910); Růžová besídka (1910); Na sluníčko jdeme a veselí budeme (1911); Zvířátka ze všech dílů světa (1911); Kniha pro hochy a děvčátka, která milují zvířátka (1920); Pohádka o tom, jak na táčky šel Jeníček mezi obláčky (1920); V zimě ve sněhu a v létě na sluníčku, veselo bývá dětskému srdíčku (1920); Kde si dítky hrají, bývá jako v ráji (1920); Jarka s Božkou poprvé na cestách (1921); Milá škola — dítky volá (1921); Dětské radosti (1922); Hodné panenky naší Madlenky (1922); Cvičená zvířátka (1923); Slunce, měsíc a hvězdičky naučte se znát, malé dětičky (1923); V Papáčkově u Mlsálkovic (1923); Veselé zábavy otužují zdraví (1923); Během celého roku, dětem je vždy do skoku (1924); O parostrojích poučení zde trošku pro zábavu dítek, hošků (1924); Poznejme, hoši, děvčátka, milá domácí zvířátka (1924); V cirku (1924); Jak se staví dům (1925); Kde pohádky přebývají (1925); Na výletě (1926); Radosti malých (1926); Dětské kratochvíle (1927); Dětské hry (1927); Malí výletníci (1927); Maličkým pro radost potěšení je zde dost! (1927); Na venkově u babičky (1927); Podívej se, podívej (1927); Když slunko hřeje (1927); Veselé mládí (1927); Veselý taneček má s Boženkou Zdeneček (1927); Nespokojený medvídek (1928); Veselé písničky pro malé dětičky (1928); Cestou po dráze (b. d.); Čiperní hoši a děvčátka poznají zde milá zvířátka (b. d.); Dětské úsměvy (b. d.); Dítě domácí přátelé (b. d.); Dítka též pobaví zvířátek zábavy (b. d.); Hoši a děvčátka, uče se znáti zvířátka! (b. d.); Milá knížka o děvčátkách, hošicích, o zvířátkách (b. d.); Miroušek — chytroušek (b. d.); Pro dětského smíška o zvířátkách knížka (b. d.); Pro dětskou veselost obrázků je zde dost (b. d.); Uče se, dětská poupátka, znáti domácí zvířátka (b. d.); Utěšené hodiny (b. d.); Veselá abeceda dítkám zahálet nedá (b. d.). — *Překlady* (zpravidla volné úpravy bez udání autora): Na dalekém západu (1894); Dobrodružství barona Prášila (1895); Pan baron Prášil a jeho podivuhodná dobrodružství (1911); Chaloupka strýce Toma (1900); V chaloupce strýčka Toma (1920); Nové po-

vidky (1901, podle E. Haldenové); Don Quichote z La Manchy (1902); Poslední Mohykán (1902, podle Coopera); Čtveráctví všelijaká, jež tropila mladá straka (1910); H. Malot: Bez rodiny (1918); Robinson Crusoe (1923, podle adapt. J. H. Campea); Pitt Strong: Londýnský vrah (1932). ■ REDIGOVALA *periodika*: Máj (Jaroměř, 1890—91), Dětský koutek (rubr. čas. Česká rodina, od 1903). ■

BIBLIOGRAFIE: an.: Seznam vyšlých spisů L. G. B., Ženské listy 1919. ■ LITERATURA: A. D. (Do-stál): Zábavy večerní (ref. Z našeho venkova), Hlídka literární 1894; K. J. Zákoucký: Česká literatura (ref. Rozmarné kapitoly), Vlast 1894; an.: L. G. B., Náš domov 1897; F. D. Zenkl in Spisovatelé kraje táborského (1902); an.: Pětadvacáté výročí, Jitřenka 1902; Vl. Hálek: ref. Z různého ovzduší, Vlast 1904; K. N. (Nevšímalová): Z galerie českých spisovatelek, Ženské listy 1907; O. Jakoubek: L. G. B., Vlast 1908/09; J. F. (Folprecht): Literatura (ref. Očarovány Nikolaj), Zvon 1917/18; E. Krásnohorská: Na pozdrav L. G. B., Ženské listy 1919; Aa (A. Brtníková-Petříková): ref. Z rodu silných a z rodu slabých, Zvon 1920/21; J. F. Urban in České ženy 2 (1922); P. Moudrá: O dvou knihách (ref. Opuštěná), Ženský svět 1925; ne (A. Novák): L. G. B. osmdesátníci, LidN 24. 5. 1929; K. N. (Nový): L. G. B. zemřela, NO 3. 4. 1935; an.: L. G. B., kal. Cyrilometodějská rodina (Olomouc 1936).

OS

Antonín Grund

* 3. 4. 1904 Praha

† 14. 11. 1952 Praha

Literární historik, kritik a editor, jenž se ve své badatelské činnosti soustředil zejména na literaturu českého národního obrození a literaturu v období renesance; znalec a vydavatel díla Erbenova, studující i otázky literárního dění na Moravě.

Po maturitě na klasickém gymnáziu v Praze (1923) studoval 1923—28 na filoz. fakultě UK germanistiku a bohemistiku. Literárněvědné počátky ovlivnili jeho vysokoškolsí učitelé J. Jakubec, M. Hýsek, J. Horák i F. X. Šalda, O. Fischer a A. Kraus. Doktorát 1928 prací *Pojem básníka po stránce sociální a estetické v české beletrii od let čtyřicátých*. Zprvu působil v Pra-

ze jako středoškolský profesor na dívčím reál. gymnáziu na Smíchově, od 1929 jako pracovník knihovny Národního muzea v Praze; zde 1941–45 byl správcem oddělení rukopisů a starých tisků. 1936 se habilitoval na Univerzitě Karlově pro obor dějiny české literatury monografií o K. J. Erbenovi. V meziválečných letech podnikl řadu studijních cest do zahraničí (Polsko, Švýcarsko, Belgie, Holandsko, Jugoslávie, Německo). 1945 byl jmenován řádným profesorem dějin české literatury na filoz. fakultě brněnské univerzity; zároveň přednášel i na filoz. fakultě v Praze. Podílel se na činnosti Matice české, pracoval v bibliografické a ediční komisi 4. třídy ČAVU. Účastnil se příprav k založení Ústavu pro českou literaturu, od 1948 jako jeho první vědecký tajemník. Zemřel sebevraždou, pohřben žehem v Praze.

Literárněvědná metodologie A. G. se vyvíjela od pozitivistických východisek k marxisticky fundovanému studiu, jež klade důraz na společenskou podmíněnost i úkonnost literárního procesu. Těžiskem G. meziválečné badatelské práce bylo systematické poznávání života a díla Erbenova, založené na detailním archivním studiu. V erbenovské monografii shromáždil pak rozsáhlý, namnoze nový materiál k básnickové osobnosti, tvorbě i době; ve snaze o všestranné zhodnocení Erbenova života a díla zkoumal životopisná fakta s příklonem k psychologickému hledisku. Metodologická diskuse o této knize obrazila vyhrcoující se diferenciaci v pojmání literárněhistorické práce mezi různými školami. U Erbena a také u jiných autorů 19. století (např. u Havlíčka, Nerudy, Holečka) analyzoval pak G. otázku, která vůbec stála v popředí jeho badatelského zájmu, tj. problematiku slovanství. V poválečném období stala se speciálním předmětem G. zkoumání i česká literatura 15. a 16. století; do jisté míry navázal G. na průkopnické práce Václavkovy o české renesanční próze. V příspěvcích o renesanční literatuře ukazoval, jak do ní pronikal vliv lidových vrstev, jak její realismus umožňoval kritiku feudální a měšťanské společnosti a jak se četba této literatury udržovala a nově konkretizovala u lidových čtenářů navzdory cenzurním zásahům katolického i reformačního duchovenstva. — Významnou složkou G. literárněhistorické práce byla činnost ediční: k vydání připravil jak řadu starších památek, tak díla z novočeské literatury. Své bibliografické a knihovědné zkuš-

nosti uplatňoval jednak na úseku vědecky organizačním, jednak v bibliografické komisi Literárněhistorické společnosti československé. Rozpracována zůstala edice Hálkových prvotin a jeho rukopisného časopisu Varyto a lyra i několik studií o tomto období Hálkovy tvorby.

ŠIFRY: A. G., Gr. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** ČNM (od 1930); Časopis pro moderní filologii (1929–37; 1932 Jan Jakubec); Časopis Matice mor. (od 1946); Germanoslavica (1931–32); sb. Chudým dětem (od 1945; 1946 Josef Václav Sládek časový a nadčasový); Kytice (od 1946; t. r. Erben a Jihoslované, 1948 Viktor Dyk); List Sdružení mor. spisovatelů (od 1946; t. r. Bedřich Václavek); Listy filologické (1928–51; 1929 o Janu Kollárovi, 1948 Renesanční tance smrti, studie s edicí); Listy pro umění a kritiku (od 1937; t. r. Masaryk podněcovatel); Lid. noviny (od 1934); Lumír (od 1934); Lit. noviny (od 1938); Nár. osvobození (od 1935; t. r. Z osudů nevydaného svazku Bibliotheca slavica V. F. Durycha); Národopisný věstník československý (od 1932); sb. Pocta F. Trávníčkovi a F. Wollmanovi (Brno 1948); sb. Prátele kruh Boženy Němcové (1946, Čelákovský, Erben, Franta, Krolmus); sb. Puškin u nás (1949, Setkání F. Táborského s Puškinem); Rozpravy Aventina (1928–34; 1928/29 Přehled časopisů, 1929/30 Poslání Jaroslava Vlčka, 1930/31 Básník F. S. Procházka); Slavia (od 1931; t. f. Český Faust počtvrté, 1933/34 Slovo o pluku Igorově); sb. Slovanství v českém národním životě (Brno 1947, Slovanství v novočeské literatuře); Slovenská miscellanea (od 1931; t. r. Příspěvek k politické stránce Kollárovy slovanské vzájemnosti); sb. Slezsko, český stát a česká kultura (Opava 1946, Slezsko v době českého obrození a jeho místo v českém literárním vývoji); Slovesná věda (od 1948); Slovo a slovesnost (od 1939); sb. Strážce tradice (1940, Arne Novák, literární historik a kritik); sb. Xenia Pragensia (1929, Havlíček und Blumauer). ■ **KNIŽNĚ. Práce o literatuře:** Sto let Matice české (soupis publikací Maticí vydaných, 1931); Karel Jaromír Erben (1935). ■ **REDIGOVAL časopis:** Listy filologické (1946–51); knižnici: Slavín (1938–39, s A. Pražákem); sborník: Pocta F. Trávníčkovi a F. Wollmanovi (1948, s A. Kellnerem a J. Kurzem); spisy: Sebrané spisy J. K. Šlejhara (1929–31), Dílo K. J. Erbena (5 sv., 1938–40), Spisy V. Dyky (1947–49). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** List K. J. Erbena Stanku Vrazovi (1936); K. J. Erben: Básně a překlady (1938) + Próza a divadlo (1939) + České pohádky (1939, rev. vyd. 1949), sv. 1–3 Díla K. J. E.; K. J. E. o sobě v dopise K. V. Zapovi (1940); Cestopis Bedřicha z Donína (1940); J. Regálová: Rodinná kronika (1942); A. Novák: Dějiny českého písemnictví (1946); A. Novák: Stručné dějiny literatury české (Olomouc 1946, s R. Havlem); A. Novák: České písemnictví z ptací perspektivy

(Zbraslav 1946); V. Dyk: Milostná juvenilia (1948); K. J. Erben: Kytice (1948, 1956 s R. Skřečkem); T. Nováková: Drašar (1949); Hynek z Poděbrad: Boccacciovské rozprávky (1950); Z. Winter: Mistr Kampanus (1950); K. J. Erben: Kytice (1952); Kratochvilné rozprávky renesanční (1952). ■

BIBLIOGRAFIE: M. Kudělka in Čs. práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760 (1972); D. Jeřábek, M. Ševčíková in sb. Slavica na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně (1973). ■ LITERATURA: F. X. Šalda: Grundova monografie o K. J. Erbenovi, ŠZáp 1934/35; R. Jakobson: Poznámky k dílu Erbenovu: 1. O mýtu. 2. O verši, SaS 1935; O. Králík: Nová monografie literárněhistorická, Rozhledy 1935; J. Mukařovský: Protichůdci, SaS 1936 → Cestami poetiky a estetiky (1971); -f- (J. Fučík): Nad Erbenovými pohádkami, Nová Svoboda 23. 2. 1939 → Milujeme svůj národ (1951); A. Pražák: Za A. G., Slovesná věda 1952; J. Tichý: Památce A. G., ČNM 1952; R. Havel: A. G. zemřel, ČLit 1953; J. Hrabák: Vzpomínka na A. G., SPFF Brno 1962; red.: A. G., sb. Slovanská filologie na Univerzitě Karlově (1968); D. Jeřábek: A. G., sb. Slavica na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně (1973).

vk

Hynek Grunert

*6. 3. 1848 Praha

† 8. 6. 1885 Vídeň

Autor nenáročných deklamovánek, sólových výstupů a frašek, jež také volně zpracovával podle cizích předloh a překládal. Herec českých divadelních společností.

Psal se též Hynek K. G. O jeho životě známe jen kusé údaje z divadelních plakátů a zmínek v novinách: 1866–67 působil jako herec u společnosti A. Standerové, kolem 1872 u A. Libické, 1874–75 u P. Švandy ze Semčic; 4. 12. 1877 vystupoval jako host v Královském zemském divadle v představení Shakespearova Hamleta. Byl tehdy u společnosti F. J. Čížka (1877–79) a zároveň pracoval jako žurnalista v redakci Skrejšovského něm. časopisu Epoche (1878–79) a Slovanských listů (1879). Kolem 1883 pak hrál se společností E. Zöllnerova

vé, dále měl být členem společnosti Braunovy, Pázdralovy a Pokorného. Poslední období života působil jako úředník banky Austria ve Vídni.

Literární činnost H. G. těsně souvisela s jeho hereckým povoláním. Psal veršované deklamace, v nichž k humornému účínu zpravidla využíval homonymity slov nebo celých průpovědí, jež se refrénovitě vracely a jejichž komicky působící mnohoznačnost autor demonstroval na příkladech z každodenního všedního života. Mezi G. sólovými výstupy zaujme zejména satirický výklad Tylovy hry Slepý mládenec. Knižní soubor G. drobnějších literárních prací *Šaškonády* přináší i romanticky zabarvené neumělé verše vážné, epigramy, nejčastěji komentující vztahy muže a ženy, parodii kramářské písně a prozaické besední čtení. Také jako autor divadelních her se G. pokusil o vážný příběh: „hra dítek“ *Matčina píseň* je sentimentální a nepříliš logicky koncipovaná historie osamělého dědečka, který se kdysi rozešel se synem kvůli jeho sňatku a po jeho smrti se náhodně setkává se svými vnoučaty. Jinak převažují v G. dramatické jednoduché kratší frašky, určené pro kočovná a ochotnická divadla bez větších technických možností; dějovou osnovu tu tvoří zápletky milostné (*Svatováclavské posvícení*, *Posel lásky*, *Náš milý venkov*) nebo existenční (zápas o volné místo — *Koťátko*), při jejichž šťastném rozplétání vznikají obligátní komické situace. Někdy jde také o volně upravené cizí texty, ojediněle o dramatizace prozaických prací (hra *Je tatínkem* zpracovává novelu J. Štolby), nejčastěji o překlady francouzských a německých her z konvenčního dobového repertoáru. V divadelním oddělení NM jsou i další rukopisy G. nevydaných překladů.

ŠIFRY: G., Grt., H. G., H. K. G. (vesměs Merendy), H. K. Grt. (Besedník). ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedník (1872); Merendy (1871–81); Paleček. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Divadelní popěvky (BB 1867); *Matčina píseň* (D 1869, i prem.); *Svatováclavské posvícení* (D 1872, adaptace); *Náš milý venkov* (text operety, 1872); *Je tatínkem* (D 1874, podle novely J. Štolby); *Posel lásky* (D 1875, podle anekdoty); *Slepý mládenec* (B 1878); *Šaškonády* (BB a PP 1867); *Koťátko* (D 1881). — *Překlady*: F. Wehlen: *Romeo v kanceláři* (1867); F. Förster: *On má chybu* (1870); A. z K.: *Stříbrné hodinky* (1873); J. Dorich: *Strýček Milkovič* (1873); J. Juin: *On snědl mou večeři* (1873); M. A. Grandjean: *Tři čtvrti na jedenáct* (1874); A. W. If-

fland: Výmluvy (1875); V. A. M.: V divadelní kanceláři (1875); an.: Švindl (1875, z franc., prem. 1874 Plzeň); L. B. Picard: Sokyně (1875); K. A. Lebrun: U dvora (1876); E. M.: Válečná lest (b. d., 1880). ■ SCÉNICKY. Překlad: F. Fränkel: Milenka pašerova (1874); F. Kaiser: Bratři Sokolové (1874). ■

LITERATURA: +: ref. Matčina píseň, Čes. Thalia 1870, s. 4; ■ nekrology: an., Jevišťe 1885, s. 115; an., NL 14. 6. 1885 ■

zp

mán Pomocnice víla, 1930 román Sliby manželství). ■ KNIŽNĚ. Beletrie: Srdcem i kosmem (BB 1898); Zpěvy od bran zamčených (BB 1901); Prozářené bouře (BB 1929); Vyhaslý krb (R 1930). ■

LITERATURA: F. X. Š. (Šalda): Z mladé literatury, Lumír 1898 → KP 4 (1951); -a-: ref. Srdcem i kosmem, Světozor 1898; drb. (V. Brtník): Umělecké schopnosti B. G. ..., Zvon 1927/28; -pa- (F. S. Procházka): ref. Prozářené bouře, Zvon 1928/29; B. Jedlička: ref. Vyhaslý krb, LidN 17. 7. 1930; drb (V. Brtník): ref. Vyhaslý krb, Zvon 1930/31.

jo

Beneš Grünwald

* 7. 10. 1867 Praha

† 3. 6. 1931 Praha

Básník příslušný zprvu k parnasistní, potom k symbolistní škole, prozaik.

V Praze absolvoval gymnázium a práva (1891), poté působil po celý život v různých funkcích, naposledy jako právní rada, na okresním úřadě na Kladně. Zpopelněn byl v krematoriu v Praze na Olšanech.

První dvě sbírky B. G. úzce souvisely s tendencemi dobového básnictví. Navázav zprvu na tradici parnasistní poezie (*Srdcem i kosmem*), opájel se autor vidinou nezadržitelné, i když trnité cesty lidstva za vysokými ideály pravdy a krásy a pěstoval kult dokonalé formy (sonet, rispet, kancóna, ekloga); poté se v rozlehlých básnických skladbách (*Zpěvy od bran zamčených*) přiklonil k symbolistní metodě a volnému verši. Jeho pozdní poezie, stojící už mimo současný básnický kontext a spjatá s autorovými začátky především zálibou v symbolu, alegorii a umném tvaru, přinesla spolu s tematikou životního bilancování oproštění inspirační i stylové. Příběhy G. krátkých románů popisují klikaté cesty člověka v lásce a manželství; k smírnému řešení životních konfliktů docházejí jeho postavy tam, kde utvářejí svůj osud v souladu s možnostmi své osobnosti.

PŘÍSPĚVKY in: Máj (od 1902); Malý čtenář; Niva (od 1894); Ruch (od 1888); Světozor (od 1888); Venkov; Zlatá Praha (od 1888); Zvon (od 1902; 1929 ro-

Josef Gruss

* 9. 3. 1908 Praha

† 12. 4. 1971 Praha

Herec, autor humoristických próz a divadelních her pro děti.

Jeho otec, námořník, brzy zemřel a matka se znovu provdala za živnostníka. G. studoval na dramatickém oddělení Stát. konzervatoře hudby v Praze (abs. 1928). 1928–29 byl hercem České komorní scény, pak hrál v Osvobozeném divadle (1929–30), Českém divadle v Olomouci (1930–31), Zemském divadle v Brně (1931–32) a v kabaretu Červené eso v Praze. 1933 ho angažoval K. H. Hilar do Národního divadla, kde G. působil až do své smrti. Herecky spolupracoval také s rozhlasem, televizí a zvláště filmem; sám režíroval film Hostinec U kamenného stolu. 1936 se oženil s herečkou J. Švabíkovou (1906–1969). Pohřben byl na Vinohradském hřbitově v Praze.

Počátky G. literární činnosti jsou spojeny s jeho hereckou dráhou. S E. F. Burianem spolupracoval při vytváření programu Červeného esa, autorsky se podílel na filmových scénářích (především s režisérem M. Fričem), pro film a divadlo psal i texty písní. V beletrii navázal G. na tradici poláckovského humoru, zbavoval ho však protiměšťáckého ostří. Kolem svých záměrně všedních hrdinů kupil bláznivé, někdy i fantastické historky plné nedorozumění a zvrátů. V románě *Můj přítel Julius*, příběhu

drobného úředníka toužícího projeviti odvahu dobrodružnými činy, aktualizoval G. situační komiku protektorátními anekdotami. Ty také sebral a upravil ve sbírce *Jedna paní povídala* a doplnil anekdotami vlastními.

PŘÍSPĚVKY in: Ahoj na neděli. ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie*: Jak Kašpárek nelenil, aby prince oženil (D pro ml., 1930); Jak Kašpárek o hladu vyhnal čerty ze hradu (D pro ml., 1930); Jak Kašpárek, rek převeliký, přemoh snadno loupežníky (D pro ml., 1930); Jak Kašpárek u dvora dělal pana doktora (D pro ml., 1930); S poctivostí nejdál dojdeš (P 1944); Nevěřte na duchy (R 1945); Jedna paní povídala (PP 1945); Můj přítel Julius (R 1948). ■

LITERATURA: V. T. (Tichý): ref. S poctivostí nejdál dojdeš, Nár. práce 13. 6. 1944; kp (K. Polák): ref. Nevěřte na duchy, Nár. práce 15. 4. 1945; ■ ref. Jedna paní povídala: ok (O. Kautský), Svob. noviny 20. 4. 1946; -šp. (F. Kašpar), NO 25. 4. 1946; Brk (F. Buriánek), Zeměd. noviny 11. 7. 1946 ■; ■ ref. Můj přítel Julius: vpa (V. Pazourek), LidN 14. 11. 1948; A. J. Urban: Hrst humoristických knih, Svět v obrazech 1948, č. 46 ■; an.: Zemřel J. G., Lid. demokracie 14. 4. 1971.

ab

Jeho české veršované i prozaické spisy zpracovávají dobově oblíbená náboženskopolularizační a mravně naučná témata s důrazem na rozpor mezi boží mocí a lidským rozumem, který je vyrovnáván smrtí člověka.

KNIŽNĚ: Písně nové dvě, první na jméno urozeného pana Jana Škorně z Frimburku, druhá na jméno urozené paní Zuzany Škorňovy z Ništice... (1578); Ke jménu urozeného Lorence Mostníka z Ništice písnička na žalm 130... (1580); Starý zákon v českých verších (1586, nezvestné); Sečtení rokův od počátku světa... (1588); Acta aneb Skutkové Krista Pána a jeho kázání podle vypsaní všech čtyř evangelistův... (1595); Opravdové světlo duchovní... (1595); Patriarchův svatých čtyř životy... (1597). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 2 786—91. ■ **LITERATURA**: F. M. Pelzel: Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler... 3 (1777); J. Jireček: Rukověť 1 (1875); F. Levý: Rakovník od r. 1566—1588, Památky archeologické 1869; F. Dvorský: Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelův českých a k starší české bibliografii, ČČM 1880; F. Levý in Dějiny král. města Rakovníka (Rakovník 1896); Rukověť human. básnictví 2 (1966); V. Viktora: Příležitostné básně J. G., LF 1970.

jk

Jan Gryll z Gryllova

* 1525 *Rakovník*

† 8. 7. 1597 *Rakovník*

Český humanistický básník.

Syn ševce Ondřeje Másla, jméno Cvrček (lat. Gryllus) přijal po svém nevlastním dědovi. Po studiích (patrně na pražské univerzitě) a po zahraničních cestách (1546 byl v Itálii) žil v Rakovníku jako vážený měšťan. Účastnil se po mnoho let městské správy jako konšel a byl mluvčím města v dlouhých sporech s královským panstvím křivoklátským, 1571 získal erb a přidomek z Gryllova, 1588 byl rakovnickým purkmistrem. Žil v blízkém přátelství s humanistou D. Crinitem z Hlaváčova. Jako latinizující humanističtí literáti působili i jeho synové Jan ml., Matěj (1551—1611) a Pavel (1573—1595).

Jan mladší Gryllus z Gryllova

* 11. 2. 1568 *Rakovník*

† 1599 *Rakovník*

Humanistický básník, autor latinských i řeckých skladeb.

Byl jedním ze 16 dětí vzdělaného a literárně činného Jana G. z G. Navštěvoval školu svého staršího bratra Matěje v Lounech, 1590 vstoupil na pražskou univerzitu (1591 bakalář, 1593 mistr). Již od 1591 byl správcem školy v Německém (Havlíčkově) Brodě, od 1593 vyučoval na pražské malostranské škole u Sv. Mikuláše, od 1595 řídil školu v Žatci, ale už po roce se na otcovo přání vrátil do Rakovníka, kde se oženil a převzal vedení soukenického obchodu.

Literární činnost Jana ml. G. je soustředěna

do let jeho školského působení. Psal latinsky i řecky drobné veršované skladby většinou příležitostného, ale i náboženského obsahu s četnými ohlasy antických básníků. Od ostatního díla tematicky odlišná a také rozsáhlejší je jeho latinská skladba o čteru ročních dob, sepsaná elegickým distichem. Podnětem mu byla ovidiovsky laděná chvála léta, báseň zemřelého bratra Pavla. Stala se mu základem, k němuž přikomponoval další tři oddíly obdobného charakteru a vydal s úmyslem, aby bratrova netištěná práce neupadla v zapomenutí.

KNÍŽNĚ: Oratio Salomonis... pro sapientia habenda ex libro Sapientiae ... reddita Graeco et Latino carmine (1590); Antipathia mustellae et basilisci collata cum Christo victore et Sathana victo (1591); Peri tón tú Kyriú hémón... genethlión tautén mele-tén... emeleta (1591); Chronographia verni mensis Maii... (1594); Iesaiæ de Christo... prophetia Virgiliano contexta centone (1595); Quatuor anni totius partium descriptio (1596). — Mimoto drobnější příležitostné skladby a příspěvky ve sbornících. ■

BIBLIOGRAFIE: Rukověť human. básnictví 2 (1966). ■ LITERATURA: F. Levý in Dějiny král. města Rakovníka (Rakovník 1896); K. Hrdina in Ohlasy horatiiovské u našich latinských humanistů 16. stol., LF 1936; Rukověť human. básnictví 2 (1966).

ep

(k hostům domácnosti náležel např. mladý B. Smetana), G. navštěvoval 1846–54 plzeňské gymnázium, kde byl žákem známých buditelů F. J. Smetany a H. Karlíka (druhému, který jako profesor češtiny zapůsobil na jeho příklon k literatuře, připsal později G. svou tragédii *Sofonisba*). 1854–58 studoval G. v Praze práva, zároveň poslouchal i přednášky z filozofie a historie (Vocelovy, Tomkovy aj.). Po absolutoriu vstoupil do státní služby, nejprve u okresního soudu v Plzni, pak jako auskultant okresního úřadu v Březnici; 1862 zaměstnání opustil, aby složil doktorát práv. Uprostřed příprav k druhému rigorózu mu náhle zemřel otec a G. vstoupil jako koncipient do advokátní kanceláře v Plzni (zde se zúčastnil národního života, např. jako autor veršovaných proslovů). 1867 podnikl cestu na světovou výstavu do Paříže a 1868 se oženil. Po skandálu vyvolaném satirickou komedií *Mňau* (uvedena společností P. Švandy ze Semčic), kterou si plzeňské publikum vyložilo adresně, odešel 1869 pracovat do notářské kanceláře v Hořovicích; 1871 se stal notářem v Lomnici n. Popelkou. Zemřel srdeční mrtvicí po zánětu plic a pohrudnice a byl pohřben do rodinné hrobky na plzeňském hřbitově u Sv. Mikuláše. G. přítelem a rádcem v otázkách dramatické tvorby byl J. Neruda, který se po G. předčasně smrti chtěl ujmout vydání jeho literární pozůstalosti, ale svůj úmysl nemohl uskutečnit (vdova se nechtěla rozloučit s rukopisy).

V době pražských studií začal G. psát lyrické verše, které ze silného pocitu autokritiky nepublikoval (vyšly až v posmrtných edicích). Tvoří však nezanedbatelnou složku básnické produkce májovců a řadou rysů (tíhnutím k písňovosti, zdůrazněním pointy, využíváním prvků hovorového jazyka, oblibou heinovské romance, použitím formy gazelu aj.) výrazně souvisejí s jejich poetikou. V G. pozůstalosti se zachoval jednak milostný cyklus (vznikal od 1856), který má ráz deníkových záznamů a je rozvržen podle motivů jara, léta, podzimu a zimy lásky. V pojetí erotiky v něm převažují nad romantickou sentimentálností tóny rozčarování, deziluze a skepse, ironie a sebeironie, připomínající tón Heinův a smutnou erotiku Nerudovu. Druhý celek tvoří 80 sonetů z podnětu cesty do Francie, které G. zpracoval v konečnou podobu za pobytu v Hořovicích; také v něm vychází z intimního deníku, tentokrát cestovního, zachycujícího na pozadí volné

Bernard Guldener

* 5. 7. 1836 Horažďovice

† 15. 9. 1877 Lomnice nad Popelkou

Dramatik usilující o scribeovskou techniku intrikové komedie a o básnické drama vysokého stylu. Lyrickými básněmi, za života nezveřejněnými, souvisí s poetikou školy májovců.

Pocházel ze staré patricijské plzeňské rodiny, která v 16. století získala vladický přídomek (z Lobež). Otec v době G. narození hospodařil na statku v Horažďovicích, od 1839 žil v Plzni, kde se účastnil společenského života; rodinné prostředí bylo kulturní a národně uvědomělé

osnovy střídajících se scénérií postřehy, dojmy i zobektivizované vlastenecké, sociální a filozofické reflexe, vyvolané setkáním s cizím světem. — Na sklonku 60. let vystoupil G. na veřejnost jako dramatik, nejprve scribeovskou komedií z prostředí carského dvora 18. století (1868 uvedena v Plzni společností P. Švandy ze Semčic pod názvem *Kateřina II. a poslední král polský*, 1869 v Prozatímním divadle s původním autorským titulem *Had v růžích*); už v této hře, která je obdobou Bozděchových komedií o malých intrikách stávajících se příčinami velkých dějinných událostí, se G. projevil jako dramatický autor značné umělecké ctížádosti (odráží se to zejména v důkladném studiu historického materiálu a v úsilí o vybroušený konverzační dialog). Obdobný charakter má i intrikové salónní drama *Katastrofy dlouhé chvíle*, kdežto ztracená komedie *Mňau* byla — podle dobového ohlasu — fraškou o malicherných maloměstských poměrech, aktualizovanou lokálními narážkami. Vrcholem G. tvorby byl pokus o „velkou“ tragédii *Sofonisba* (z dějin boje Kartága s Římem), v níž sdílí snahy české dramatiky 70. let o básnický náročnou hru, předvádějící příběh z historie jako podobenství současnosti. V Sofonisbě jde o látku známou zejména z Livia (o nešťastné dceři Hasdrubalově), od renesance mnohokrát zpracovanou v evropské poezii (Petrarca) i dramatu (Corneille, Voltaire); v české literatuře ji po G. použil J. Durdík. V motivaci tradiční látky přisoudil G. opět významný podíl intrice v pozadí velkých historických dějů (jejím původcem je podlý sluha připomínající Shakespearova Jaga), v titulní hrdince chtěl vytvořit ideál nezištného vlastenectví, protikladný dobovým sporům českých politických stran. Veršované drama, usilující svým jazykem o poetickou vzletnost a propletené sentencemi, citáty a aforismy, zůstalo za autorova života neprovozováno. Stalo se typickým příkladem rozsáhlé knižní dramatické básně (má 223 stran) a na scénu (Prozatímního divadla) bylo uvedeno až 1880 ve zkrácené verzi pořízené tehdejším dramaturgem V. Guthem. Podle nekrologů chtěl G. napsat celou trilogii tragédií z římských dějin a pracoval na satirické komedii o Katonovi Utickém. G. je autorem libreta k Dvořákově opeře *Král a uhlíř*, obměňujícího známou látku loutkových her o setkání bloudícího českého panovníka s uhlířem v královských lesích.

PSEUDONYM: B. J. Lobeský. ■ PŘÍSPĚVKY in: Plzeňské noviny (od 1867; 3. 2. 1869 příspěv. Zasláno k uvedení komedie *Mňau*); — posmrtně: Lumír (1878 na pokr. povídka *Pan Hlas*); Nová Plzeň (1884 *Had v růžích*); Plzeňské listy (1894 *Katastrofy dlouhé chvíle*). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Sofonisba (D 1875, prem. 1880); *Král a uhlíř* (1875, libreto k opeře A. Dvořáka, pseud. B. J. Lobeský, prem. 1874; přeprac. V. J. Novotný 1887, krit. vyd. 1957, ed. J. Burghauser); — posmrtně: *Had v růžích* (D 1895, prem. 1868 s tit. *Kateřina II. a poslední král polský*); *Katastrofy dlouhé chvíle* (D 1895); *Vybrané básně* B. G. (1927, usp. K. Škába); *Básnický odkaz* B. G. (1938, usp. E. Felix). ■ SCÉNICKY. *Hra*: *Mňau* (1869). ■

LITERATURA: J. Neruda: ref. *Had v růžích*, Naše listy 20. 1. 1869 → České divadlo 4 (1958); ■ ref. Sofonisba: J. Neruda, NL 14. 10. 1875 → České divadlo 5 (1966); O. Mokřý, Lumír 1875; F. Zákřejs, Osvěta 1875 a 1882 ■; ■ nekrology: J. Neruda, NL 20. 9. 1877 → České divadlo 5 (1966); O. Mokřý, Osvěta 1877 ■; F. T. (Tomek): B. G., Plzeňský kalendář na rok 1879; J. Čapek: Dvě Sofonisby, Program novoměstského gymnázia v Praze 1890; V. Joska: Česká dramata o Sofonisbě, Program reálky v Holešově 1910–13; F. Lukavský: Básník B. G., Otavan 1925 → Knihovnička Otavana 5 (1926); an. (V. Jílek): K stým narozeninám básníka B. G., Čes. deník (Plzeň) 5. 7. 1936; E. Felix: O B. G., Plzeňsko 1930 → Literární Plzeň v obryse 2 (1933) + O životě a poezii B. G., in *Básnický odkaz* B. G. (1938); J. Burghauser in B. G.: *Král a uhlíř* (1957).

II

Gumpoldova legenda viz Kniha o rodu a utrpení sv. knížete Václava

Jan Günther

† asi 1569

Moravský knihtiskař.

Vyučenec norimberských tiskařů, sám tiskl v Norimberku české knihy 1541–43. Zřídil

významnou tiskárnu v Prostějově a tiskl tam 1545—53 (pracoval u něho nějaký čas i J. Melantrich). V následujících letech přepustil prostějovský závod K. Aorgovi a přesídlil do Olomouce, kde působil 1554—64 a kde snad už dříve vedl tiskárnu Olivetských. Kolem 1560 se opět ujal i tiskárny prostějovské. G. tiskl vedle drobných knížek pro lid i rozsáhlé a náročné tisky různého konfesijního původu a zaměření (katolickou Postilu českou T. Bavorovského, 1557, Blahoslavovu Musicu, 1558); jeho podniky byly předními moravskými tiskárnami 16. století.

Z TISKAŘSKÉ PRODUKCE: J. Spangenberg: Postila česká (1546, přel. J. Straněnský); J. Augusta: Umění práce díla Páně služebného (1550); J. Hoffmeister: Postila česká (1551, přel. J. Straněnský); J. Dubravius: Historiae regni Bohemiae... libri XXXIII (1552); Život císaře Karla IV. (1555); T. Bavorovský: Postila česká (1557); J. Blahoslav: Musica (1558); Kniha lékařská (1558); Knížka o štěpování rozkošných zahrad (1558); Kancionál český (1559); H. Brunschwig: Liber de arte destillandi — Knihy o pravém umění destilování aneb vod pálení (1559, přel. J. Jevický Černý); P. Dasypodius: Dictionarium Latinobohemicum 1560 + Dictionarium Bohemico-latinum (1562); J. Josquinus: Muzika (1561); Zřízení zemské moravské (1562). ■

LITERATURA: R. Martinčík: Olomouc v dějinách knihtisku moravského od jeho prvopočátků až ku zřízení stálé české tiskárny, 1466—1870 (Olomouc 1928).

jk

Antonín Guth

* 19. 12. 1773 *Litomyšl*

† 7. 12. 1800 *Litomyšl*

Básník, přispěvatel Puchmajerova almanachu.

Vlastním jménem Jan G.; Antonín je buď básnické jméno, nebo omyl Puchmajerův při uveřejnění G. básně v Sebrání. Syn pekaře, gymnázium vystudoval v Litomyšli, filozofii v Praze (spoluzák Jungmannův). Tiskem je dochována jediná jeho báseň, *Zpěv žencův*, tvarově promyšlená.

PŘÍSPĚVEK in: alm. Sebrání básní a zpěvů (1797). ■

LITERATURA: J. Šťastný: Korespondence Š. Hněvkovského, Výroční zpráva gymnázia v Truhlářské ulici v Praze 1900; M. Hýsek in Ztrhané struny zvuk (1940).

mo

Viktor Guth

* 19. 12. 1841 *Praha*

† 22. 8. 1911 *Praha*

Divadelní kritik, od 60. let soustavně sledující repertoár českého divadla s požadavky vyšší umělecké úrovně dramatického textu i divadelního projevu.

V mládí se podepisoval i Vítězslav G. Syn finančního rady, vystudoval v Praze gymnázium a 1861—65 právnickou fakultu (doktorát 1871). Působil jako soudce, trvalého povolání však zanechal a stal se publicistou a divadelním kritikem v novinách (psal česky i německy). Nejdéle pracoval v redakci něm. novin Politik, kam vstoupil 1868 a psal až do 1895; poté do 1900 působil v Národní politice. Za studií byl spolupracovníkem Fügnerovým a jedním z prvních funkcionářů pražského Sokola (1863 zvolen jeho jednatelem). Od 1874 působil jako soudní tlumočník pro češtinu a později (1897) i pro němčinu. 1879 byl jmenován (po J. Arbesovi) dramaturgem Prozatímního divadla, funkci však po roce opustil pro neshody s divadelním družstvem. Jeho osobní život osamělého starého mládence s podivínskými sklony v mnohém připomínal život Bozděchův; v posledních letech byl těžce nemocen, zemřel nakonec záchvatem mrtvice za psacím stolem a jeho smrt objevil až druhý den jeden z jeho známých. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

G. začal publikovat články o divadle už za svých středoškolských studií. V 2. pol. 60. let se stal divadelním referentem denního tisku a od té doby až do konce století trvale sledoval české divadlo, jeho repertoár, herce i inscenační složky. G. temperamentně psané referáty charakterizovala po stylistické stránce snaha

o duchaplný tón a tendence k ironii a k vtipnosti založené na břitkém sarkasmu; těmito rysy jako by zdůrazňoval nezávislost svého stanoviska i náročnost kritických zásad. Obracel se soustavně proti pokleslým konvencím a řemeslné rutině na divadle, proti nízké umělecké úrovni dramatických textů i zastaralým šablonám v hereckém projevu. V tomto smyslu sledoval — projevuje značný rozhled po evropském divadelnictví i divadelní literatuře — podobu textu klasických her a kritizoval jeho násilné oklešťování a vulgarizující úpravy; z obdobných důvodů odmítal nepřímé překládání dramát prostřednictvím německých verzí i tehdy běžnou divadelní praxi nezávazných úprav a „volných vzdělání“ cizích textů. Na současnou produkci požadoval vedle vyvážené dramatické stavby a „uhlazeného“ i „vtipného“ dialogu i pravděpodobnost a přirozenost zápletky a „ostrou“, ale psychologicky pravdivou kresbu charakteru: blížil se tak kladnému hodnocení realistických rysů v dramatické tvorbě (např. vysoce oceňoval hry A. N. Ostrovského). V 80. letech vystupoval jako jeden z prvních českých obdivovatelů jevištní reformy Meiningenských, později byl i členem několika uměleckých porot, které přirýkly ceny českým novinkám usilujícím o realismus v dramatu. — V krátké době svého dramaturgického působení upravil pro divadelní provedení rozsáhlou veršovanou tragédii B. Guldenera *Sofonisba* (prem. 1880).

ŠIFRY: G., -or, -r, -th, -uh, V. G. ■ PŘÍSPĚVKY in: Bolešlavan (1860); Correspondenz (od 1868); Dali-bor (od 1859); Lada (1861); Nár. politika (1895—1900); Pokrok (od 1869); Politik (1867—95); Posel z Prahy (od 1867); Prager Abendblatt; Pražský deník (1866); Rozhledy (1901); Zlatá Praha. ■

LITERATURA: B. Hlaváč: Postavy ze staré Prahy, Dnešek 1930/31.

ll

Jiří Stanislav Guth-Jarkovský

* 24. 1. 1861 *Heřmanův Městec*

† 8. 1. 1943 *Náchod*

Prozaik, autor cestopisných črt a žánrových povídek a románů, čerpaných z rodinných pamětí a z vlastních vzpomínek na prostředí venkovského městečka a středních škol. Vydal řadu knížek věnovaných společenské výchově a překladů, zejm. z francouzštiny.

Pův. jm. Jiří Guth (změna jm. provedena 1920 spojením s lit. pseudonymem). Syn panského úředníka; po otcově odchodu na odpočinek (1868) žila rodina u matčiny rodičů v Kostelci n. Orlicí. Gymnázium navštěvoval G.-J. 1870—78 v Rychnově nad Kněžnou, pak vystudoval v Praze filozofii (1878—82, obor filozofie, matematika a fyzika, stát. zkoušky 1883); zároveň navštěvoval Skuherského varhanickou školu. Doktorát filozofie (prací *O atomismu*) složil 1882 jako první na nové české univerzitě (po padesáti letech, 1932, byl doktorát slavnostně obnoven). Stal se vychovatelem dvou synů knížecí rodiny Schaumburg-Lippe: žil nejprve na zámcích v Náchodě a v Ratiborčicích (do 1885), v dalších dvou letech ve Švýcarsku (Château de Lancy u Ženevy). Od 1887 učil na Akad. gymnáziu v Praze, 1891—93 na gymnáziu v Žitné ulici (1891—92 učil i na dívčí střední škole Minerva), 1893—96 na gymnáziu v Klatovech, 1896—1918 na gymnáziu v Truhlářské ulici v Praze. Po vzniku samostatného státu byl 1919 jmenován odborovým radou v kanceláři prezidenta republiky; byl pověřen nejprve úkolem ceremoniáře, od 1922 až do odchodu do výslužby (1925) vedl jako sekretář agendu řádu Bílého lva. — Mimo své povolání se G.-J. velmi agilně zapojoval do různých dalších úkolů a funkcí: ještě jako vysokoškolský student se podílel na vzniku Filozofické jednoty a byl jejím prvním jednatelem (1882); 1892 se stal spolupracovníkem a členem redakce Ottova slovníku naučného (do 1909), do něhož psal zejména zeměpisná, matematická a hudební hesla; jako člen spisovatelského spolku Máj (od 1891) pracoval v Nakladatelském družstvu Máje (od 1902); od 1906 byl ve vedení Svatoboru (od 1910 jako jednatel). Byl dlouholetým předsedou Klubu českých turistů a redaktorem Časopisu turistů. 1894 se stal českým zástupcem v Mezinárodním olympijském výboru a 1896 předsedou Českého olym-

pijského výboru (s výjimkou let 1916–18, kdy byl Výbor rozpuštěn, zůstal v této funkci až do 1929); 1928 dostal za práci v olympijském hnutí holandský řád komturského kříže. Za první světové války byl dočasně předsedou pražského Anglického klubu. 1920 byl jmenován lektorem společenské výchovy na Univerzitě Karlově. Velmi rozsáhlá byla jeho přednášková činnost, věnovaná vedle společenské výchovy zejména turistice a olympijskému hnutí. — Od mládí cestoval G.-J. do ciziny: jako vysokoškolák byl o prázdninách v Porýní (1880), jako vychovatel, kdy žil ve Švýcarsku, navštívil Německo, Francii a severní Afriku. V letech působení na škole byl v cizině každé prázdniny (Norsko, Francie, Itálie, Anglie, Skotsko, Irsko, USA, Řecko, Malá Asie, Švédsko, Finsko, Španělsko, Portugalsko, Švýcarsko, Bosna a Hercegovina, Rujana aj.) a o svých zážitcích psal cestopisné črty; od 1894 podnikal cesty i jako funkcionář olympijského výboru (na každé olympijské hry a na zasedání a kongresy MOV). — Jeho manželka (od 1898) Anna (roz. Černá, † 1928) spolupracovala na některých jeho knížkách o společenské výchově i na překladech. — G.-J. byl pohřben na Olšanských hřbitovech v Praze.

Literární činnost G.-J. je rozsáhlá: zahrnuje cestopisné causerie, povídky a romány, průvodce, různé příručky a konečně četné překlady (vedle francouzské beletrie zejm. ve své době proslulých cestopisů Nansenova, Hedinova aj.). G.-J. začínal odbornými pracemi (jeho první knižní publikací byl překlad Descartesovy Rozpravy o metodě) a hudebními kritikami v časopise Dalibor; teprve pobyt ve Švýcarsku a další cesty, které podnikl ještě jako vychovatel, ho přivedly k psaní črt (první z nich uveřejnil v Květech 1887), v nichž navázal na typ nerudovské cestopisné causerie (pro tento okruh své činnosti používal někdy pseudonymu Gaston Humbert). Dlouhá řada jeho knížek, zachycujících dojmy a postřehy z každoročních zahraničních cest, informovala čtenáře lehkou formou a duchaplně o nejrůznějších rysech života v cizině, o cizí kultuře, přírodě, zvycích a společenském uspořádání. — Svou první povídku uveřejnil teprve v 90. letech (*Nad propastí*, Květy 1892); pod pseud. Stanislav Jarkovský vydal pak řadu navzájem se podobajících knížek drobných prozaických útvarů (novelky, humoresky, žánrové obrázky), tematicky soustředěných k idylickému světu

provinciálního městečka a venkovských středních škol. Základem je tu vždy autobiografický prvek, vlastní vzpomínka nebo historika z rodinné tradice, skutečná postava z příbuzenstva, autentická topografie a prostředí malých měst, s nímž se autor důvěrně sžil (zejm. Kostelec n. Orlicí, kde vyrůstal a kam se každoročně vracel za matkou); G.-J. v nich tíhne k žánrové drobnokresbě, k idylizujícímu pojetí neporušeného, konzervativního, ale citově bohatého života starých měšťanských rodin a k humoristicky shovívavému líčení prostých, často až malicherných příběhů obyčejných lidí. Z vlastní vzpomínky a z rodinné kroniky vycházel i v rozsáhlejších prózách, zejm. v románu *Ulomená haluz*, v němž zpracoval životní příběh svého strýce z matčiny strany, který se stal renegátem. — Vedle beletrie vydával G.-J. knížky věnované olympijskému hnutí a turistice; kolem 1910 začal psát (na výzvu Nakladatelského družstva Máj) o společenské výchově a tato oblast jeho činnosti ho učinila v své době pojmem. V mnoha příručkách formulujících normy vybraného chování, stolničení, odívání atd. usiloval o kultivování forem společenského styku v Čechách; snaha odstranit rysy provincionalismu a vytvořit za každou cenu velkoscítější životní styl vedla G.-J. (od mládí obdivovatele aristokratického prostředí) k určité formalistické strnulosti. Překladatelskou činnost zaměřil G.-J. zejm. k francouzskému románu, z francouzštiny také přeložil před první válkou některé hry dobového repertoáru pro Vinohradské divadlo a Uranii.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Antonín (Ant., A.) Záruba, Antonín Záruba Hustiřanský, Dr. Jan Čížek, Dr. Jan Marek, Dr. Jaroslav Černý, Dr. Jos. Novotný, Dr. Jos. Votava, Dr. Theofil Stefanides, Gaston Humbert, Gustav Chlumský, Gustav Zelený, Jan Chvojan, Jan Modličovský, J. H. Městecký, Jiří Mudroch, Jiří Mudroň, J. Marek, Josef Prošík, O. Benovský, Petr Kostecký, Rev. Saha, Stan. Vraný; Gh, G. J., G.-J., Ch., J. S. G. J. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach na památku 210letého trvání gymnázia v Rychnově n. Kněžnou (1924); Almanach praktického člověka (1907); Almanach z prací bývalých žáků gymnázia rychnovského (1893); Besedy Času (od 1904); sb. Božena Němcová (1912); Časopis turistů (od 1897); Čes. revue (od 1900); sb. Čtyřstoletí české písně (1916); Dalibor (od 1881); Do světa (1902); Hlas národa (od 1890); Horácké besedy (1927); Klatovské listy (od 1913); Květy (od 1887); Lid. noviny (1911, pak 1927); Lit. besedy (1927); Lit. rozhledy; Lumír

(od 1900); Máj (od 1902); Náchodské listy (1919); Nár. listy (zejm. 1912—14 a 1918—19); Nár. osvobození (1928); Nár. politika (od 1898); Nový kult (1899, překlad); Olympijský věstník (od 1924); Osvěta (od 1891); Paleček (od 1876); Politik (od 1892, něm. fej. cykly); Posel z Pohoří (1924); alm. Potštýn (1897); Prager Presse; Pražská lid. revue (od 1908); Pražský ilustrovaný zpravodaj (1925); Ročenka Pražského ilustrovaného zpravodaje (1928); Rozkvět; Rozvoj (od 1912); Sborník Žižkův (1924); sb. Slovanstvo, obraz minulosti i přítomnosti (1912); Sportovní obzor; Světozor (od 1888); Union (od 1912); Vesna (od 1892); Zlatá kniha české ženy (1908); Zlatá Praha (od 1887); Zvon (od 1900); Ženské listy (od 1891). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Causerie z cest. Španělsko* (1. 1891, 2. 1894, podp. Jiří Guth — dále J. G.); *Na pokraji Sahary* (FF 1892, pseud. Gaston Humbert); *Z potulek francouzským krajem* (FF 1893, J. G.); *Lémanské siluety* (FF 1893, J. G.); *Ode břehů moře Středozemského. Obrázky z Korsiky, Alžíru, Tunisu, Tripolisu a Sicílie* (FF 1894, J. G.); *Za sluncem půlnočním* (FF b. d., 1895, J. G.); *Kanadské epistoly* (FF 1895, J. G.); *Na zeleném Erinu* (FF 1895, J. G.); *Počátky a konce. Nad propastí* (PP 1896, pseud. Stanislav Jarkovský); *Letem přes fecký kraj* (FF 1896, J. G.); *Intimní listy z cest i necest* (FF 1896, J. G.); *Obrazy z Tunisu* (FF 1896, pseud. Gaston Humbert); *Dcera profesora a jiné povídky* (1897, pseud. Stanislav Jarkovský); *Idylky pana adjunkta* (PP b. d., 1898, pseud. Stanislav Jarkovský); *Drobné žánry* (PP b. d., 1900, pseud. Stanislav Jarkovský); *Obrázky z Francie* (FF pro ml., 1901, J. G.); *Obrázky z Řecka* (FF pro ml., 1902, J. G.); *Na moři a za mořem* (FF 1902, J. G.); *Za horama pyrenejskýma* (FF b. d., 1902, J. G.); *Pod sluncem jihu* (FF pro ml., 1902, J. G.); *Střepiny a skořepiny* (PP b. d., 1905, pseud. Stanislav Jarkovský); *Skici ze Švédska a Finska* (FF 1903, J. G.); *Moje prázdniny v Americe* (FF b. d., 1905, J. G.); *Náchod, Stadt und Schloß* (FF 1905, J. G.); *Vřes a kapradí* (PP 1906, pseud. Stanislav Jarkovský); *Cesta ještě nezarostla ...* (P b. d., 1909, pseud. Stanislav Jarkovský); *Na podzim v ořeší* (P b. d., 1910, pseud. Stanislav Jarkovský); *Z paměti klatovských starých i nových* (memoáry, 1912, J. G.); *Ostrov Rhodos* (FF 1913, pseud. Jan Chvojan); *Babí léto* (PP 1914, J. G.); *Vlastějovské koření* (PP 1918, pseud. Stanislav Jarkovský); *Ulomená haluz* (R 1919, pseud. Stanislav Jarkovský); *Těžké srdce* (PP 1920, pseud. Stanislav Jarkovský); *Kapitoly skoro naléhavé* (FF b. d., 1920, J. G.); *Marná sláva* (P 1921, pseud. Stanislav Jarkovský); *Byla vojna* (PP 1921); *Přívally* (PP 1924, pseud. Stanislav Jarkovský); *Humoresky* (PP 1928, pseud. Stanislav Jarkovský); *Paměti* (3 d., 1929); *Odvážnému štěstí přeje* (PP b. d., 1939). — *Překlady*: R. Descartes: *Rozprava o metodě* (1882, J. G.); P. Loti: *Rybář islandský* (1890, J. G.) + *Kniha o soucitu a smrti* (1892, J. G.) + *Můj bratr Yves* (1893, J. G.) + *Vypuzená* (1895, J. G.) + *Námořník*

(1895, J. G.) + *Aziyadé* (1904, J. G.) + *Harémy kouzla zbavené* (1906, J. G.) + *Německá ohavnost* (1920, J. G.); A. Theuriet: *Podzimní láska*. Bigarreau (1892, J. G.); P. Bourget: *Z velkého světa* (1893, J. G.) + *Milosrdenství ženy a jiné povídky* (1906, J. G.); J. Halévy: *Dvojí sňatek* (1895, J. G.); L. de Tinsau: *Na rozcestí* (1896, J. G.); P. Bonnetain: *Útěk. Přednost stanice* (1897, J. G.); F. Nansen: *Na severní točnu* (1897, J. G.); E. Zola: *Paříž* (1897, J. G.) + *Plodnost* (1899, J. G.) + *Práce* (1901, J. G.) + *Zabiják* (1909, J. G.) + *Dílo* (1910, J. G.); Ch. Foley: *Nevděčnick* (1898, J. G.); M. Lair: *Německá panovačnost* (1902, J. G.); P. de Coulevain: *Evino vítězství* (1903, J. G.); E. W. Hornung: *Zločincovo vyznání* (1903, pseud. A. Záruba); P. Krüger: *Paměti prezidenta P. K.* (1903, J. G.); A. Schiel: *23 let bouře a slunečna v Jižní Africe* (1903, J. G.); S. Hedin: *V srdci Asie* (1904, J. G., s A. Krausem) + *S Hedinem celým světem* (2 sv., 1911, J. G., s H. Kosterkou); O. Sverdrup: *Nová země na severu* (2 sv., 1904, J. G.); J. Verne: *Klaudius Bombarnak, zpravodaj listu 20. věk* (1906, J. G.); P. d'Ivoi: *Tajemný doktor* (1908, J. G.); O. Nordenskjöld: *K jižní točně* (1909, J. G.); M. Prévost: *Petr a Tereza* (1909, J. G.) + *Dopisy žen* (1918, pseud. Jan Chvojan) + *Nové dopisy žen* (1919, pseud. Jan Chvojan); G. de Maupassant: *Kulička* (1909, J. G.) + *Na potulkách* (1913, J. G.) + *V záru slunečním* (1913, J. G.); H. de Balzac: *Bratranec Pons* (1911, J. G.) + *Historie velikosti a pádu Césara Birotteaua* (1918, J. G.); C. Flammarion: *Populární astronomie* (2 sv., 1911, J. G.) + *Vědecké úvahy* (1917, J. G.); G. Flaubert: *Listopad* (1917, pseud. Jan Chvojan); A. Daudet: *Tartarin z Tarasconu* (1916, J. G.) + *Sapfo* (1917, J. G.); Ch. de Coster: *Svatební cesta* (1918, J. G.); C. Farrère: *Vrah* (1919, pseud. J. Marek); R. Vaucher: *Bolševické peklo. V Petrohradě za komuny a rudá hrůzovláda* (1919, J. G.); P. Benoît: *Koenigsmark* (1920, J. G.); C. Vautel: *Pan farář* (1924); H. Béraud: *Trudy tlustého člověka* (1925). — *Ostatní práce*: *Hry olympické za starověku a za dob nejnovějších* (1896, J. G.); *Průvodce Prahou* (pro ml., 1905, J. G.); *Videň* (průvodce, 1908, pseud. A. Záruba); *Mnichov* (průvodce, 1908, pseud. A. Záruba); *Praktický rádce a průvodce pro turistu* (1908, J. G.); *Zimní turistika v Čechách a na Moravě* (1910, J. G.); *Pravidla služnosti pro mládež* (1914, J. G., přeprac. vyd. 1922); *Společenský katechismus* (3 sv., b. d., 1914, J. G.; přeprac. vyd. 1921—22 a znovu ve 2 sv. 1939—40 s tit. *Novodobý ilustrovaný společenský katechismus*); *Turistika. Turistický katechismus* (1917, J. G.); *O jídle a pití jindy a jinde* (b. d., 1918, J. G.); *O hostinách a hodokvasech jindy a jinde* (b. d., 1920, J. G.); *Obchodník gentleman* (b. d., 1919, J. G.); *Pozdrav. Společenské úvahy* (b. d., 1919, J. G.); *Stolnění* (1919, J. G., s A. Guthovou); *Společenská výchova a její význam* (1920, J. G.); *Sprievoce po Praze* (b. d., 1920, se S. Klímou); *Základy společenské výchovy* (1920);

Společenská výchova vojenská (1921); Mladému republikánu (úvahy, b.d., 1921); Společenský slabikář (b. d., 1921); Slušnost a demokracie (úvahy, 1923); Kterak slušně jísti a kterak se dobře chovati u stolu (1923); Společenské klasobraní (b. d., 1925, rozšíř. vyd. 1929); Tramvajový zřízenec po stránce společenské (1927); Jak jednati (1933). — *Souborné vydání*: Spisy J. S. G.-J. (nakl. Hejda a Tuček, 1921–29, 7 sv.). ■ SCÉNICKÝ. *Překlady*: T. Bernard, A. Godfernaux: Triplepatte (1908); W. S. Maugham: Lady Frederick (1909); M. Hennequin, F. Duquesnel: Princ Hejsasa (1909); R. Flers, G. A. Caillavet: Posvátný háj (1910); L. Hirschfeld, S. Geyer: Labutěnka (1911); S. Guitry: Dobytí pevnosti (1913); A. Rivoire, Y. Mirande: Pro šťastný život (1913); E. de Bassan: Zlaté doly (1916). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Časopis turistů (1897–1926), Do světa (1902–03); *knížnice*: Čítárna Máje (1906–07), Topičovy dobré knihy přeložené (1916–27); *sborník*: 8. slet všesokolský v Praze a turistika v Československu (1926, s J. Hilerem). ■

LITERATURA: F. V. V. (Vykoukal): ref. Dcera profesorova..., Světozor 1897/98; Ds (D. J. Konrád): Dr. J. G., Máj 1910/11; -er (V. Dresler): PhDr. J. G., Zvon 1910/11; Mil. H. (M. Hýsek): Dr. J. G., LidN 26. 1. 1911; R. (V. Červinka): ref. Babí léto, Zlatá Praha 1914/15; ■ ref. Těžké srdce: -btk- (V. Brtník), Zvon 1919/20; J. H. (Hora), PL 30. 5. 1920 ■; jeel (J. L. Fischer): ref. Společenský slabikář, Kmen 1921; W. (A. Wenig): Dr. J. S. G.-J., Topičův sborník 1921; J. John: Bontónistovo jubileum, LidN 23. 1. 1921; A. Novák: C. k. zemský inspektor (o postavě z prózy Přívaly), LidN 24. 9. 1924; -ne (A. Novák): Spisovatel mnoha jmen, LidN 23. 1. 1931; amp. (A. M. Píša): Spisovatel J. G., PL 23. 1. 1931; J. B. (Biskup) in J. S. G.-J.: Odvážnému štěstí přeje (1939); F. Buriánek in Literární Klatovy (Plzeň 1962).

ll

statcích Kryštofa z Lobkovic a zemřel před 1578. A. z G. studoval na univerzitách v Tübingen (od prosince 1582) a ve Wittenbergu (od 1590). 1594 byl už ženat, koupil dvůr v Straškově u Roudnice na statcích Oldřicha Felixe z Lobkovic, 1602 jej prodal a přesídlil do Kopidlno. Byl patrně tajným přívržencem jednoty bratrské.

Ve Wittenbergu se věnoval studiu řečtiny a přeložil s přítelem A. Felinem, českým bratrem, první knihu Xenofontovy Kyrúpaideie. Později vyzýván Veleslavínem sám celou práci dokončil. Svůj jazykově vynikající překlad, nesoucí stopy Veleslavínova vedení, doplnil rozsáhlou kompilací dodatků ke Xenofontově spisu podle Herodota a jiných historiků a obranou historické pravdivosti Xenofontovy koncepce. Zařadil se tak mezi spolupracovníky Veleslavínova vzdělávatelského programu.

KNÍŽNĚ: (*Překlad*.) Xenofon, Cyri paedia (1605, s původním dodatkem: Přidavkové k historii Xenofontové o životě Kýra...). ■ EDICE: Xenofona Cyropaedie (1856, ed. J. V. Rozum). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 17 061. ■ LITERATURA: A. Voigt: Acta litteraria Bohemiae et Moraviae 1 (1775); J. V. Rozum in Xenofona Cyropaedie (1856); J. B. Miltner: Příspěvky životopisné, Památky archeologické a místopisné 1868/69; J. Jireček: Rukověť 1 a 2 (1875 a 1876); F. Menčík: Studenti z Čech a z Moravy ve Vitenberku od r. 1502–1602, ČČM 1897; K. Hrdina: Studenti z českých zemí na vysokých školách v cizině, Věstník ČAVU 1919/20; M. Kopecký in Daniel Adam z Veleslavína (1962); Rukověť human. básnictví 2 (1966).

jk

Abraham z Gynterrodu

* kolem 1570

† asi 1609 *Kopidlno*

Humanistický překladatel.

Pocházel z drobné šlechty spjaté s lobkovicými statky v severních Čechách; jeho otec Kryštof byl nejspíše panským úředníkem na

Petr Gzel

† po 1564

Gramatik a překladatel.

Pocházel z Prahy, kolem 1530 se stal vychovatelem dětí Václava Lomnického v Náměšti n. Oslavou, 1546 se v Praze oženil a usadil se ve vlastním domě v jindřichské čtvrti. O jeho pozdějším povolání není nic známo.

V Náměšti se stal spolupracovníkem novoutrakvistického kněze B. Optáta na překladu Nového zákona podle Erasmova latinského znění a na první části nejstaršího spisu o české gramatice. Dílo vzniklo jako teoretický doprovod jejich překladatelského úsilí a navazovalo na Erasmovy jazykovědné názory.

KNÍŽNĚ: Gramatika česká v dvojí stránce, Orthografia předkem..., Etymologie potom... (Náměšť 1533, s B. Optátem; autorem druhé části je V. Philomates); Nový testament, všecek již nejposléze a pilně od Erazma Roterodámského přehlédnutý... (Náměšť 1533, s B. Optátem). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 6 637—6 639, 17 099. ■ **LITERATURA:** J. Jireček: Rukověť 1 (1875); E. Miřiovský: Příspěvek k historii českých gramatik, Program realky v Prostějově 1875; J. V. Novák: O vývoji českého jazyka spisovného, Program reál. gymnázia v Praze 1886; Z. Winter in Život a učení na partikulárních školách v Čechách v 15. a 16. století (1901); A. Truhlář: Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých, ČČM 1913; O. Králík: Humanismus a počátky českého mluvnictví, sb. Pocta F. Trávníčkovi a F. Wollmanovi (Brno 1948).

jk